Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Hanen

JUBILÆUMSSKRIFT

STØVRING KOMMUNES LOKALHISTORISKE FORENING

JUBILÆUMSSKRIFT

10-ÅRS JUBILÆUM

1973-1983

UDGIVET AF:

STØVRING KOMMUNES LOKALHISTORISKE FORENING

INDHOLD:

LOKALHISTORISK FORENING 1973 - 1983.....side 5

"DEN FREDLØSE MAREN JENSDATTER I HJEDS"..... 7

PLACERINGEN AF JERNBANELINIEN' STØVRING STATION OG JERNBANEGADE..... 19

"ET SKIFTE FRA TINGBOGEN"..... 24

EN TUR PÅ TRÆSKO TIL SULDRUP..... 30

AALBORG AMTSRÅDS FORHANDLINGER..... 34

DE FØRSTE JERNBANEGADE-UDSTYKNINGER STATIONSBYENS PIONERER..... 41

STINE HAGEN I OPLEV..... 46

FORORDNING OM JORDFÆLLESSKABETS OPHÆVELSE..... 53

ET RUGLIGNINGSVERS..... 65

STORKOMMUNEN STØVRINGS OPSTÅEN..... 67

LOKALHISTORISK FORENING 1973 - 1983.

I sig selv er 10 år jo ikke meget målt med tidens alen, men når vi i bestyrelsen alligevel har besluttet at fejre 10-året for foreningens oprettelse, så skyldes det naturligvis et ønske om at markere foreningen over for det samfund, som vi er en del af.

Lokalhistorisk Forening blev til i de år, hvor der ud over landet for alvor begyndte at opstå interesse for at komme til at grave i den lokale historie i de forskellige egne af landet. De mange lokalhistoriske arkiver skød op som paddehatte overalt, og foreningen her startede da også straks op med et indsamlingsarbejde af materialet her fra egnen.

Vort eget lokalhistoriske arkiv rummer altså nu 10 års indsamlet materiale. Enhver kan så vurdere, hvorvidt man synes det er lidt eller meget, der er samlet sammen, men et arkivs stofmængde er jo til enhver tid afhængig af de ting, som den lokale befolkning afleverer til det. Opgaven får i sagens natur aldrig ende, og vi er da også klar over, at der stadig må ligge store mængder rundt omkring i folks gemmer, som lige så godt kunne - og måske burde - ligge i det lokalhistoriske arkiv. De ting, som kan være med til at fortælle egnens historie på godt og ondt.

Kun ved at have et veludbygget arkiv, vil man være i stand til at få et tilstrækkeligt materiale, som kan have betydning for de der vil skrive egnens historie, eller for de der blot til glæde for sig selv vil have noget at vide.

Endelig bør det da også nævnes, at det f.ex. for foreninger vil være betryggende, at have den sikkerhed, der ligger i, at man altid vil kunne finde sit eget lille arkiv.

En forenings betydning skal vel altid måles på den opslutning man finder hos dens medlemmer, og for den der har gjort alle 10 år med, er det rart at kunne konstatere, at der ikke mindst i de senere år har været en stadig stigende række kontakter på mange led, såvel af folk, der kommer for at benytte arkivet, men også af folk, som enten vil bidrage på den ene eller anden måde, eller direkte deltage i

arbejdet.

Der skal lyde en tak til alle venner af vort arbejde.

Til den mere udadrettede del af foreningens virke hører, som alle vore medlemmer ved, at vi udgiver vort beskedne skrift "Hanen" et par gange om året. Af ydre er det måske ikke særlig prætentiøst, men alle ved også at man ikke får meget for vort beskedne kontingent. Vi har dog ment, at man ikke burde markere vort jubilæum, uden at prøve at sætte lidt flere sejl til, end vi plejer. Derfor har "Hanen" denne gang fået et betydeligt større omfang end det plejer, og også et mere professionelt tilsnit. Det har kun kunnet lade sig gøre ved hjælp af økonomisk tilskud fra sparekasserne Bikuben og Nordjylland. Vi vil gerne takke herfor.

Til et jubilæum er det tilladt at fremsætte ønsker. Lad da mit være, at stadig flere får øjnene op for at kommunen har fået et lokalarkiv, at vi meget gerne vil have flere afleveringer, og endelig, at flere og flere vil bruge det. Også vores hjemegns historie er værd at beskæftige sig med.

Poul Christensen

" DEN FREDLØSE MAREN JENSDATTER I HJEDS "

(samlet af Hans Gjedsted)

Med dette lille indlæg i Hanens jubilæumsnummer kan jeg let spolere det gode indtryk, man ellers har af naboskabet og kønsmoralen i det århundrede gamle landsbysamfund Hjeds. Men stærkt provokeret af foreningens formand og redaktør, der altid (meget lidende) beklager sig over, at der aldrig er skrevet noget om dette lille smørhul midt i kommunen, var jeg nødsaget til at rode en del tingbogsnotater op af skuffen, og redigere dem en smule. En enkelt landstingsdom fra 1634 og en del retssager fra Hornum Herreds Tingbøger 1636 - 41, taler deres eget kortfattede og jordnære sprog om tingenes tilstand blandt fæstebønderne i datidens Hjeds. Tingskriver Peder Nielsen var ikke meget for en masse udenomssnak, han brugte at kalde tingene ved deres rette navn - en skovl var en skovl o.s.v.

Da der kun er tildelt menige medlemmer et minimum af plads i Hanen, må jeg fatte mig i korthed, men for at bringe læseren på niveau med historien og datidens Hjeds, er en mindre præsentation påkrævet.

Kortet over landsbyen fra 1795 viser egentlig en større bebyggelse, end man kunne forvente, men det bør her påpeges, at gårdene før udskiftningen af ejerlavets markjorder 1796 næsten alle lå samlet i landsbyen. Men efter denne - Danmarks første (og største) landbrugsreform, blev flere af beboerne tvunget til at flytte deres gårde ud på ejerlavets marker. Efter opløsningen af denne næsten kollektive fællesdrift, der for Hjeds vedkommende ophørte 1796, har landsbyen kun gennemgået forbavsende få ændringer i sammenligning med nabobyerne - men godt det samme. Her kan nemlig spores den gamle karakteristiske byggeskik, hvor man bibeholdt stuehuset som gårdens nordligste længe. Der skulle ofte en større ildebrand til (i 1800 årene) før man fraveg denne placering, men når man i nutidens Hjeds, kan glæde sig over, et par stykker af de ikke helt snorlige bindingsværkshuse, har man vel været forskånet for de store ildebrande.

I 1651 var der ialt 10 fæstegårde i Hjeds. Ivar Krabbe på Albæk stod anført som ejer af 6 fæstegårde, Gregers Krabbe på Torstedlund ejede en og Ålborg Hos-

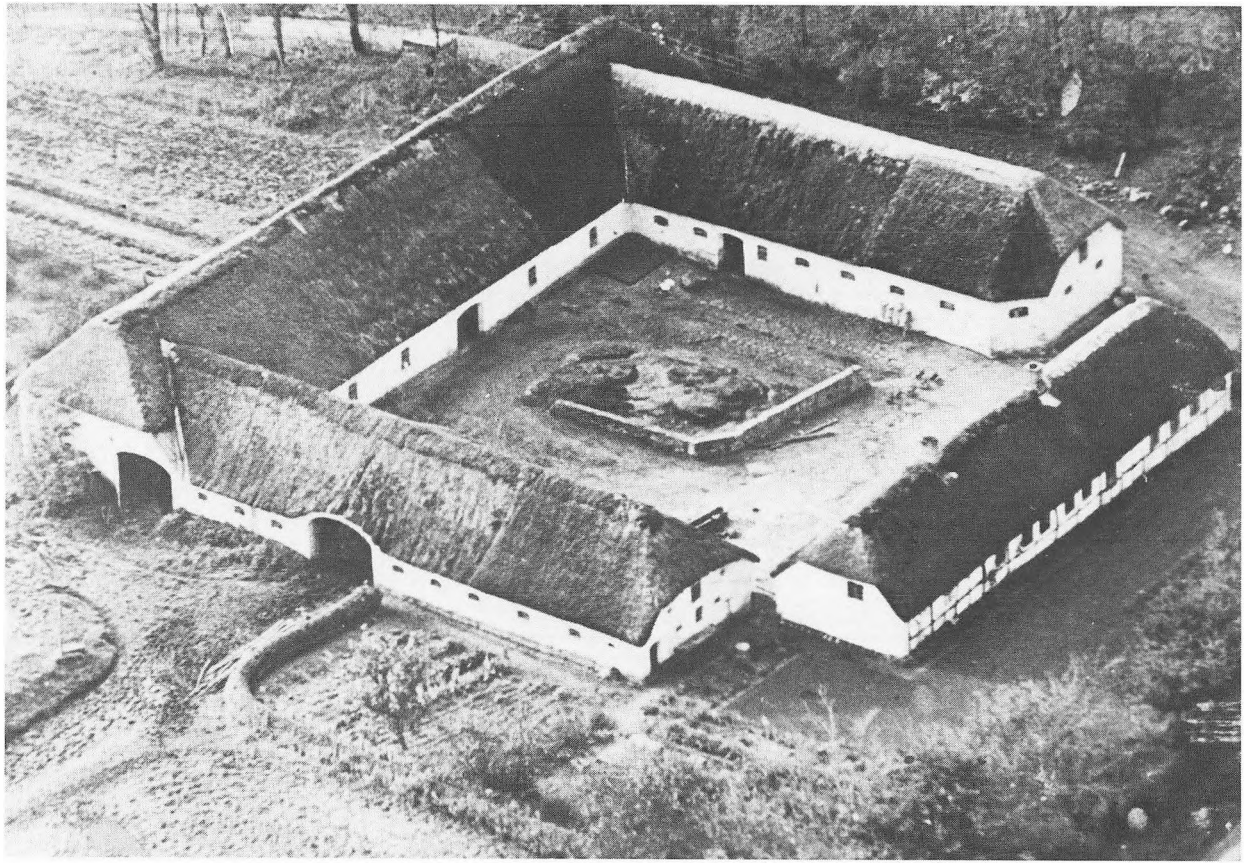

▲ Niels Thomsens gård i Hjeds. Den er bygget på matr. nr. 7a. På dette billede ses den gamle bindingsværksbygning, der har været gårdens stuehus i mangfoldige år.

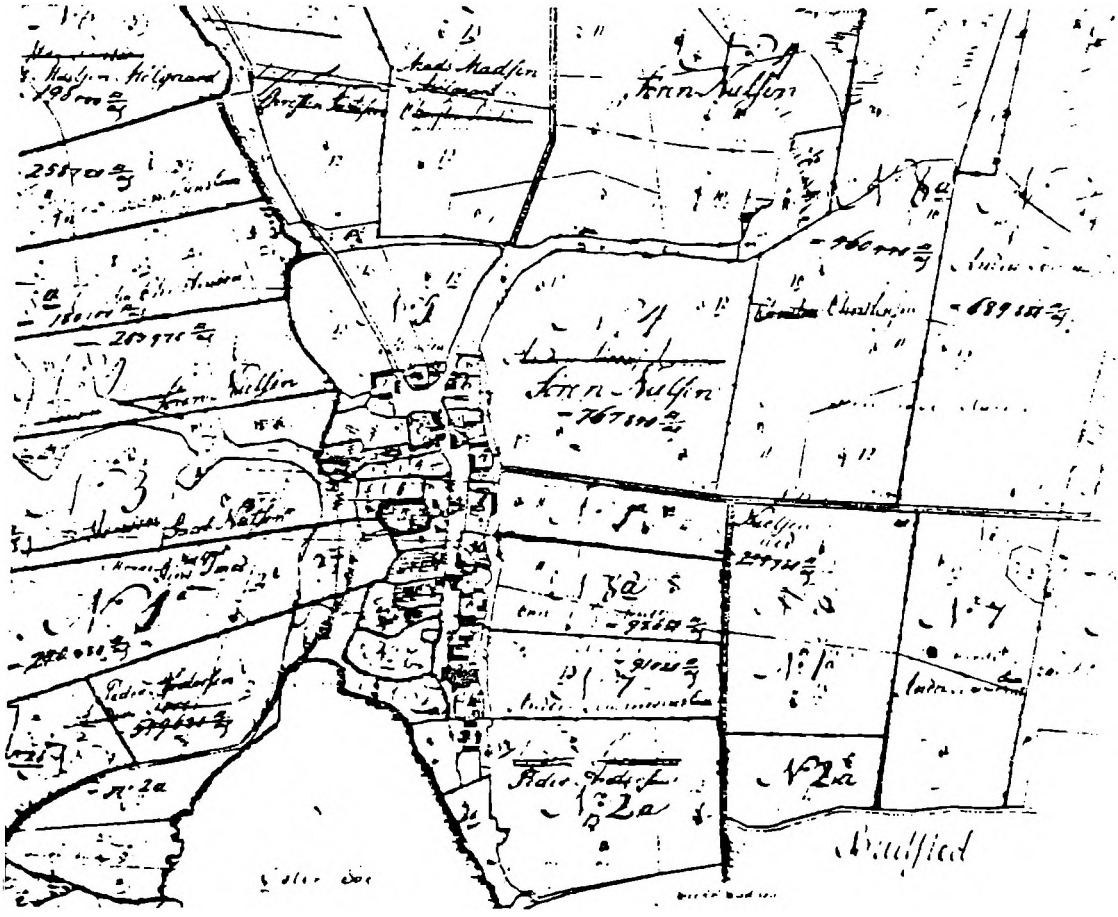

pital eller Kloster ejede 2. Ved matrikuleringen 1688 var der foruden de 10 gårde, også 5 husmænd, der dog ikke havde så meget jord, at de var "sat i hartkorn". Noget der i dag besværliggør efterforskningen af den enkelte gård er: at de desværre allerede i 1688 var sat ens i hartkorn, nemlig: 5 tønder, 5 skæpper, 3 fjerdingkar og 1 6/7 album. De 6 af gårdene blev drevet med een fæster på hver gård, hvorimod der var 2 fæstere på hver af de resterende gårde. Kaster vi et blik på folketallet, var der 1787 i hele ejerlavet 73 personer, fordelt på 18 familier, og i 1801 var der 76 personer, fordelt på 21 familier, men langt op i forrige århundrede, var det meget almindeligt med flere familier i samme hus.

———§———

Blandt beboerne i Hjeds 1633 og en del år frem, var der en gårdfæster ved navn Niels Nielsen, han var gift med Maren Jensdatter. En af hans naboer var Mouritz eller Moust Jensen, der var gift med Inger Kjeldsdatter. Her skal det straks indskydes, at Niels Nielsen tidligere havde været kæreste med Inger Kjeldsdatter, og selv efter vielsen til Maren Jensdatter forsøgte han at dyrke sit gamle bekendtskab med Inger Kjeldsdatter, der dog ikke altid var lige villig. Niels Nielsen boede på en af Ivar Krabbes fæstegårde frem til ca. 1638 - 39, men blev så fæster under Ålborg Hospital. Han var vel som fæstebønder var flest, i hvert fald var han stærk både fysisk og psykisk, men som årene gik mistede han en del af fæstebondens indgroede respekt for sit herskab på Albæk, såvel som for den øvrighed, som Herredsting og Landsting repræsenterede.

I Hjeds vidste alle alt om alle, derfor var det også kommet Maren Jensdatter for øre, at Niels stadig skævede lidt til Inger Kjeldsdatter, når lejlighed bød sig. Skinsygen eller jalousien nagede Maren, og en dag i 1633 kunne hun ikke styre sig længere. Hun gik over i Moust Jensens gård, og gennembankede konen Inger Kjeldsdatter. Her var der ikke tale om en almindelig afklapsning, Maren brækkede simpelthen flere lemmer på den stakkels kone, således at Inger Kjeldsdatter i længere tid svævede mellem liv og død. De fleste slagsmål førte sjældent til de helt store domme, men det var en alvorlig sag at prygle et menneske næsten til døde. Herredstingets første behandlinger af denne ugerning kendes ikke, da tingbøgerne først starter 1636, men en eftersøgning i Viborg Landstings protokoller afslører, at Maren Jensdatter blev dømt fredløs 1634, og skulle efter lov og skik bære fårekofte. Når hun ikke mistede hovedet, skal årsagen måske søges i, at der var tale om et jalousidrama, hvilket måske har formildet dommerne til blot at dømme hende fredløs. Hvad en sådan dom indebar, kan nutidens mennesker næppe forestille sig - men hun måtte væk fra mand og børn, og friste tilværelsen ude i naturen, og det var strafbart at yde hende nogen form for hjælp. Her kan vi så overveje hvem der blev straffet mest, Maren Jensdatter, eller Niels Nielsen og børnene. Kender man lidt til beretninger om fæstebønder, og deres til tider ret strenge hoveriforpligtelser, var

Niels Nielsen uden tvivl meget afhængig af Marens arbejdskraft, for at kunne klare den daglige drift af gården i Hjeds, når han samtidig skulle gøre hoveri på Albæk.

———§———

Efter foregående kortfattede indledning og præsentation af de vigtigste hovedpersoner, skal der i det følgende gøres forsøg på at anskueliggøre, hvilken hetz man med datidens lette adgang til Tinghøj ved alfarvej i Estrup, var i stand til at føre imod sine naboer. At referere samtlige sagsbehandlinger vil føre for vidt, men en kort gennemgang -(med kommentarer) i datoorden, af de forskellige handlingsforløb, må kunne fremmane et billede af den til tider ret spændte situation i Hjeds.

Niels Nielsen var tilsyneladende en ret kendt person på Hornum Herredsting, og et par af de følgende retssager har ikke noget med den egentlige historie at gøre, men de illustrerer blot, at det med at komme på tinge hver mandag til offentlig beskuelse, ikke var Niels Nielsen fremmed.

15-2-1636: Ved datidens fællesdrift måtte hver enkelt landmand pænt vente med sit markarbejde, i dette tilfælde høsten, til bystævnet var blevet enige om at begynde. Men Niels Nielsen havde ikke kunnet vente, han havde uden bystævnet (og Ivar Krabbes tilladelse) høstet rug. Dette var ikke en særlig stor forseelse, men kunne klares med en mindre bøde. (Gerne en tønde øl til bystævnet el. lign.)

29-2-1636: Her var tale om en forbrydelse - anklagen lød på at han ikke måtte "Huse og Helle sin fredløse Hustru". Maren Jensdatter havde altså været på besøg på gården i Hjeds.

22-8-1636: Der blev afhørt en del vidner, der alle havde set Maren Jensdatter, og de kunne berette, at hun var set i Veggerby kirke 14 dage efter Sct.Hans. Kort efter at præsten havde indledt gudstjenesten, havde hun sneget sig ind i kirke - og forladt den igen umiddelbart før præsten var færdig. Andre havde set hende "Årle og silde" ved gården i Hjeds. Og Mikkel Eskesen blev hovedpersonen, for han havde mødt hende samme dag på vej til tinge, og stævnede

derfor Niels Nielsen til næste tingdag.

29-8-1636: Mikkel Eskesen kunne her bevidne, at han havde mødt Maren Jensdatter sidste tingdag - de var kommet i et større skænderi, han havde kaldt hende for en hore, og hun havde kaldt ham for en tyv. Men der var kommet mange flere udtalelser, og vidnerne kunne ikke blive enige om hvem der var startet, så retten måtte lade stævningen falde. Samme dag havde fogden på Albæk et bødeforlæg til Niels Nielsen, for at huse sin fredløse hustru - det lød på 50 rigsdaler.

7-11-1636: Niels Nielsens samarbejde med de øvrige bønder i ejerlavet var ikke det allerbedste. Han havde desværre sået og høstet rug i et stykke jord der var fæstet af Peder Eskesen, Hjeds.

5-12-1636: Her blev Niels Nielsen idømt en bøde på 50 rigsdaler, for at så og høste i en anden mands fæstejord.

9-1-1637: En del af naboerne havde ved hjælp af fogden Hans Andersen på Albæk rottet sig sammen - og de ville alle aflægge ed på, at Maren Jensdatter havde været i Niels Nielsens gård siden den 22. august. Her bemærkede fogden Hans Andersen, at den tiltalte overhovedet ikke tog hensyn til tidligere domme, såvel ved Lands- som ved Herredsting.

23-1-1637: Her blev Chr. Nielsen ført som vidne, han kunne også meddele, at Maren bestemt havde været på gården hele tiden siden 22. august. Desuden havde han set hende dagen før nytårsdag, da han havde haft ærinde i Niels Nielsens stue. Man måtte selvfølgelig til at gøre noget alvorligt ved sagen, man fastsatte: at Niels skulle betale 3 mark for hver overnatning. Man enedes så stokkemændene imellem om, at 100 nætter måtte være passende, dette beløb sig til 50 rigsdaler.

31-1-1637: Niels havde ikke travlt - slet ikke med at betale, så han måtte rykkes for de 50 rigsdaler, som han var idømt for at så rug i Peder Eskesens jord.

20-2-1637: Så var Chr. Nielsen kommet for tæt på - han havde fået en omgang tæv, og det kostede Niels Nielsen 6 rigsdaler, samt "Stagshug" hvilket må væ-

re en form for korporlig afstraffelse.
Men på samme tingdag tog Niels Nielsen til genmæle, ved at stævne herremanden Ivar Krabbe til Viborg landsting, for nogle breve som denne havde skrevet om Niels Nielsen. Samtidig spurgte Niels Nielsen om herredsfogden Peder Gundersen havde noget at sige til dette? Nu syntes fogden på Albæk, at Niels gik for vidt, og han indgav en ny stævning imod ham for at huse sin hustru.

Helt frem til høsten er der ingen omtale af Niels Nielsens løbende sager ved tinge. Man kan måske forestille sig at beboerne i Hjeds ind imellem også måtte passe deres marker. De kunne jo heller ikke sidde på tinghøj hver mandag, skønt det var interessant, og ofte blev betragtet som en fornøjelse - når det bare ikke var dem selv det gik ud over. Der var visse forseelser som bønderne med al mulig tydelighed, ikke selv betragtede som kriminelle handlinger, f.eks. at hente et læs lyng på Guldbæk hede, eller fælde et par træer i Rold. Det var noget man skulle bruge, uanset om øvrigheden kunne tolerere det eller ej. Men midt i juli trængte beboerne i Hjeds til en fridag igen.

17-7-1637: Moust Jensen, Peder Eskesen og Chr. Nielsen alle Hjeds, kunne bevidne, at Maren siden snapstinget 9. jan. (termin) daglig havde gjort sin gerning i gården med malkning og andet. Desuden havde hun under høbjergningen båret mad ud til folkene i kæret. Men det værste var dog, at hun 16/7 (dagen før) havde tilladt sig at gå med de øvrige i kirke.

24-7-1637: Det kunne tyde på, at man nu ville have noget alvorligt gjort ved sagen. Chr. Pedersen, Mikkel Eskesen og Niels Lauridsen kunne som de øvrige bevidne, at de havde set Maren siden 9. jan. Og fogden Hans Andersen spurgte Niels Nielsen, om han ville benægte at hans hustru havde været på gården? Men Niels ville hverken benægte eller bekende, hvilket foranledigede fogden til at indgive en ny sigtelse.

Efter at man havde behandlet 16 andre sager, blev sagen taget op til anden behandling. Her faldt en ny dom i sagen, og Niels skulle inden 15 dage betale 40½ sletdaler.

7-8-1637: På Herredstinget måtte man konkludere: at

Niels ikke havde efterkommet påbudet om at bortvise sin hustru 9. januar. Man enedes om at han nu skulle betale for 120 overnatninger af 3 mark, hvilket beløb sig til 60 rigsdaler. Men Niels han nægtede, og anførte at dette kunne retten slet ikke bevise - han foreslog dem, at de bare kunne lade sagen falde. Da ingen havde noget at tilføje så man sig nødsaget til at udsætte sagen i 14 dage.

28-8-1637: Her blev Niels bedt om at aflægge ed på at han ikke havde huset sin kone - men da han ikke med en tolv-mandsed kunne modbevise påstanden, blev dommen på de 60 rigsdaler stadfæstet.

I næsten 3½ måned havde Niels og Maren fred, men så hen i december syntes Chr. Pedersen, Hjeds at det var på tide at tage sagen op igen.

4-12-1637: Her kunne Chr. Pedersen bevidne, at Maren havde haft fast ophold i gården siden 24 juli, og Moust Jensen havde ofte set Maren i Veggerby kirke. Samme dag benyttede fogden Hans Andersen, Albæk lejligheden til at rykke Niels for de 50 rigsdaler, som han blev idømt for de første 100 overnatninger, og lod samtidig på Ivar Krabbes vegne meddele, at ingen måtte huse eller helle den fredløse Maren Jensdatter i fårekoften.

11-12-1637: Peder Eskesen, Mikkel Eskesen, Chr. Nielsen og Niels Lauridsen alle Hjeds meddelte, at de siden 28. august daglig havde set Maren i gården, desuden fulgte hun ofte med Niels til kirke - og de ville aflægge ed på, at hun aldrig havde været andre steder end hos Niels.

18-12-1637: Niels Nielsen blev her tiltalt for alle de idømte bøder, han havde nemlig endnu ikke betalt noget som helst, det blev derfor vedtaget at gøre udlæg for beløbet i hans private bo. Her måtte man så udsætte sagen 14 dage for at overholde det lovbefalede varsel.

Desværre er der huller i tingbogsrækken - bøgerne for 1638 - 39 mangler, dog er det ved hjælp af de følgende årgange muligt at danne sig et næsten fuldstændigt billede af sagens forløb. Den varslede udvisning af bødernes størrelse i Niels Niel-

sens bo, har totalt ruineret ham. Ivar Krabbe har fået ham fradømt fæstegården, men han har ikke knækket Niels Nielsen. Han har uden tvivl været en dygtig bonde, for i tingbøgerne efter 1640 ses han som fæster af en gård under Ålborg Hospital, klostergods som det undertiden blev benævnt.

Striden i Hjeds blev ikke bilagt af den grund, men fortsatte med uformindsket styrke. Den fredløse Maren Jensdatter trådte for en kortere periode lidt i baggrunden, og rivalinden, naboens kone Inger Kjeldsdatter stjal for en tid hele billedet.

13-7-1640: Som man siger i TV - "I det følgende kommer der klip, der er uegnet for børn - og folk med anlæg for moralske opstød". Så er De advaret. Det følgende er en del af Inger Kjeldsdatters vidneudsagn på Hornum Herredsting 13/7, i næsten uforkortet gengivelse. For en god ordens skyld, og til dem der er dus med goterne, er en del af vidneforklaringen gengivet på følgende fotokopi:

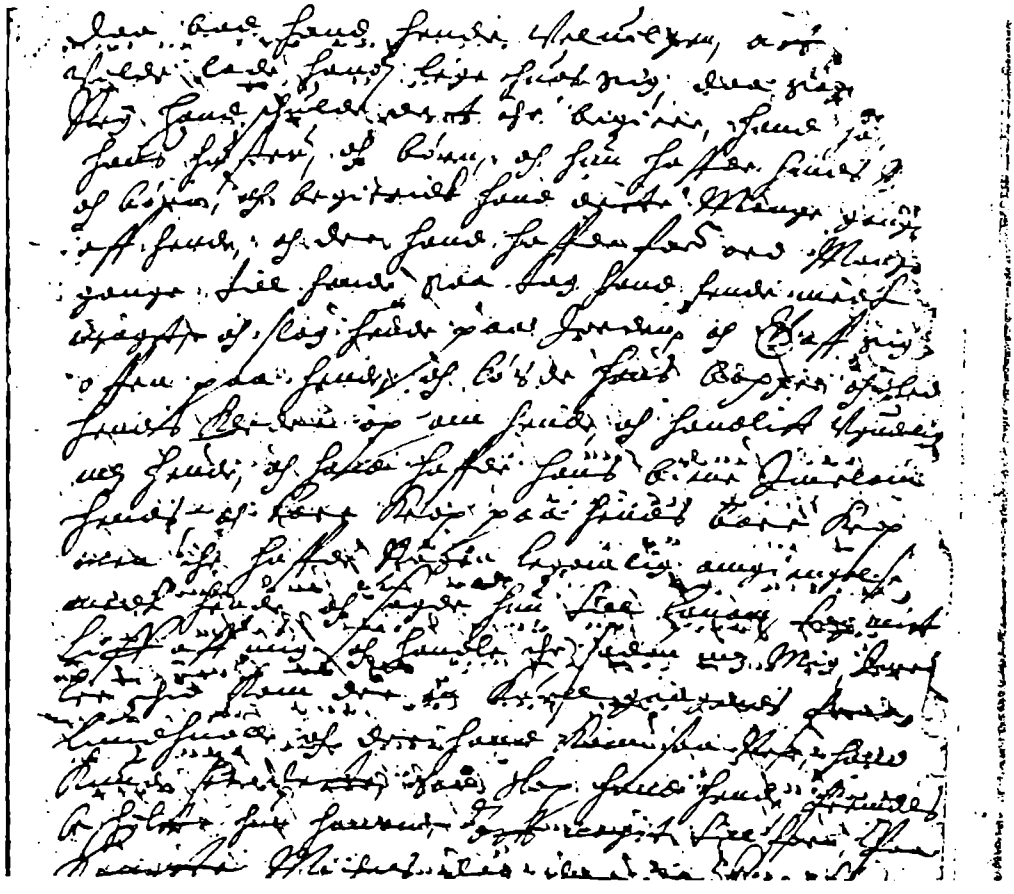

" Inger Kjeldsdatter stod her i dag på tinge, og sværgede med opragte fingre ved sin sjæls salighed: At ved Sct.Mikkelsdagstid i år, da hun havde været i Nibe med et læs havre, og kørte på hjemvejen mellem Nibe og Grydsted, holdt Nielsen i en hulvej. Da bad han hende være velvillig, og lade ham ligge hos sig. Da sagde hun nej - han havde sin hustru og sine børn, og hun havde sin mand og sine børn. Da han havde begæret det mange gange, tog han hende med magt ned på jorden, lagde sig over hende, løste sine bukser, og slog hendes klæder op om hende, og behandlede hende ugudeligt.....(endnu mere detaljeret).... Da der kom en karl gående fra Lundbæk, slap han hende.

Desuden beskyldte hun ham for følgende: Noget før Sct.Mikkelsdag havde de været til "Dans og Tøndedrøk" (drak vel en tønde øl) hos Poul Lauridsen, Hjeds, efter festen da hun og Moust var kommet hjem - og Moust var gået i seng, bankede Niels Nielsen på hos hende. Da havde han taget hende med over bag Poul Lauridsens lade..... tilbudt hende en daler..... Men Niels Nielsen påstod, at de gange hun der havde nævnt - havde han ikke begæret at tage hende med vold.....

20-7-1640: Som et modtræk til ovennævnte var der mange fra Hjeds på tinge ugen efter. Og noget kunne tyde på, at man nu rigtig ønskede at få skovlen under fredløse Maren Jensdatter. Søren Lauridsen, Chr. Pedersen, Chr. Nielsen, Moust Jensen og Niels Lauridsen kunne alle bevidne: at den fredløse Maren Jensdatter i omkring 2 år, mere nøjagtig siden Sct. Mortensdag 1638, havde været i Niels Nielsens gård. Han havde huset hende, som om hun var en ærlig danequinde. Hun havde også søgt kirke og andre forsamlinger med ham - men det værste var dog, at hun siden samme dato havde ligget i barselseng og gjort barsel i hans hus - som en ærlig quinde. På grund af alle disse vidners udsagn anklagedes Niels igen for ikke at følge de efterhånden mange domme han havde pådraget sig.

31-8-1640: Der faldt dom i sagen fra 20/7, man fastholdt den nu engang vedtagne bod på 3 mark pr.over-

natning, som Niels skulle udrede inden 15 dage, for at undgå udvisning i hans bo.

Samme dag blev voldssagen fra hulvejen imellem Nibe og Grydsted taget op til anden behandling, men da Niels Nielsen - som så ofte før - undlod at møde i retten, var man nødsaget til at udsætte sagen i 3 uger.

Der gik dog ikke 3 uger før han modtog en anden stævning på sin fredløse hustrus vegne.

7-9-1640: Åbenbart gik Maren Jensdatter frit omkring i Hjeds, for hun havde været på barselbesøg hos Poul Lauridsens hustru, hvor flere af byens kvinder havde været til stede. Disse kvinder mødte med deres lavværge på tinge, hvor de under edsaflæggelse kunne berette, at den fredløse Maren Jensdatter havde omtalt Inger Kjeldsdatter som en hore. Det var også hos Poul Lauridsens at Niels Nielsen havde været til dansefest - hvor han senere blev beskyldt for at have gjort tilnærmelser til Inger Kjeldsdatter, bag ved laden. Samme Poul Lauridsen optræder aldrig blandt anklagerne imod Niels Nielsen og Maren Jensdatter. Selv om man ikke kan udlede, at Poul Lauridsen var på Niels Nielsens parti - havde han ikke deltaget i hetzen imod Niels Nielsen med samme iver, som flere af de øvrige beboere.

12-10-1640: Her genoptog man sagen vedr. Niels Nielsens overfald med beskyldninger om voldtægt imod Inger Kjeldsdatter.

26-10-1640: Fogden for Ålborg Hospital var talsmand for Niels Nielsen, og her blev der fremført en temmelig gammel sigtelse imod Inger Kjeldsdatter. Inger Kjeldsdatter havde i april 1634 beskyldt Niels Nielsen for at han (medens de var kærester) havde sagt, at han ville ønske hende, hendes fremtidige mand, hendes børn, og deres øg og fæ alt muligt ondt. Niels Nielsen mente sig ikke skyldig i disse udtalelser, som han mente var falske, og Inger Kjeldsdatter burde derfor tiltales for sine udsagn. Men da Inger Kjeldsdatter på trods af behørig varsel, ikke var mødt på tinge, eller havde sendt en anden med fuldmagt, måtte sagen udsættes 14 dage.

9-11-1640: Inger Kjeldsdatter udeblev også denne gang.

Måske har Niels Nielsen her berørt noget, som Inger Kjeldsdatter ikke brød sig særlig meget om - måske har begge parter kunnet indse det tåbelige i at fortsætte disse opslidende retssager? Men sagen omtales ikke mere i tingbøgerne. Ganske vist er Niels Nielsen nævnt et par gange senere, men det var i retssager hvor han rykkede andre for gammel gæld. Og en anden sag hvor han selv var tiltalt for at give Niels Lauridsens datter Maren, et par regulære lussinger, men det var alt sammen ikke noget der vedrørte de tidligere stævninger.

Det er for øvrigt ikke ualmindeligt, at tingbøgerne ikke fremkommer med en ordentlig afslutning. Parterne bilagde måske striden ved by- eller grandestævnets hjælp, men det lader sig alt sammen ikke opklare med de bevarede kilder. Men noget kan nutiden udlede af historien - de gode gamle dage var måske ikke altid så gode endda? Det er egentlig et spørgsmål, om ikke afstanden til domstolene er blevet meget større? og langt dyrere - i 1600 tallet kunne beboerne i ledige stunder, bare sadle hesten og ride til Tinghøj.

Selv om det er imod bladets principper at bruge de kostbare sider til annoncer, må det vel her være tilladt at gøre lidt reklame for arkivet, og hvad man igennem de første 10 år, har samlet af arkivalier. Samlingen bliver aldrig fulendt, men skulle en og anden blive inspireret af historien om den fredløse Maren Jensdatter, har vedkommende mulighed for at finde tilsvarende, eller mere spændende episoder, fra alle de gamle ejerlav i Støvring Kommune.

Kildemateriale:

Viborg Landstings dombøger for 1634
Landsarkivet for Nørrejylland.

Hornum Herreds tingbøger 1636 - 41, Præsteindberetning fra 1651, Matrikel 1664 - 1688, Folketællinger 1787 og 1801, Udskiftningskort for Hjeds 1795.
Alle Lokalhistorisk arkiv Hornum.

Hans Gjedsted

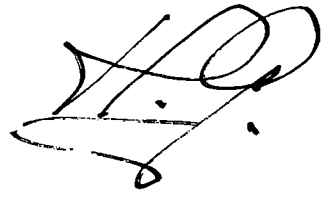

PLACERINGEN AF JERNBANELINIEN, STØVRING STATION OG JERNBANEGADE.

v/ Jan Bak Harder

Med min egen bog om Støvring Stationsby som kilde (udkommer om kort tid), bringer jeg her enkelte uddrag, som i korte træk forklarer, hvorfor jernbanen blev anlagt forbi Støvring, og hvorfor der blev åbnet en landstation ved Støvring i 1869.

Jernbanens linieføring:

Mere end 20 år før Støvring Station blev åbnet, fremkom i 1846 det første seriøse jernbaneprojekt i Jylland. Stænderforsamlingen i Viborg foreslog en jernbane fra den dansk-tyske grænse via Silkeborg-Viborg til "et passende sted ved Limfjorden". Dette "Midtbaneforslag" havde et forløb omtrent som den gamle Hærvej og tilgodeså den dengang vigtige midtjyske studeeksport til Nordtyskland. Midtbanen blev kort tid efter foreslået videreført fra Viborg til Ålborg gennem den vestlige Rold Skov og dermed gennem det vestlige Buderup sogn muligvis med en station ved Sørup. Landsbyen Sørup, der i midten af 1800-tallet var større end landsbyen Støvring, ville med en station formentlig have udviklet sig til en stationsby på størrelse med det nuværende Støvring, og vores storkommune ville måske have heddet Sørup kommune.

Det kom som bekendt til at gå anderledes. Efter ofte hidsige debatter i folketinget i 1850'erne, og efter militæret havde foretaget terrænopmålinger ca. 1853 - ca. 1859, blev jernbaneloven af 10. marts vedtaget. Loven indebar, at man skulle bygge en jernbane gennem de østjyske købstæder (bl.a. af hensyn til købstædernes handel og militærstrategiske grunde), d.v.s. en jernbane gennem Hobro til Ålborg. Midtbanen og Sørup station var opgivet.

Jernbanen blev fra Hobro ført så direkte som muligt til Ålborg. Landskabet var udslagsgivende for, hvor man anlagde sporene. Man fulgte et nogenlunde fladt moræneplateau nord for Hobro. Banen blev ført øst om det kuperede Rebildområde og fulgte en smel-

tevandsdal til Ålborg. Terrænet mellem Støvring og Skørping voldte jernbaneentrepenørerne de største problemer. Det sumpede og kuperede terræn omkring Volsted tvang banen på tværs af Lindenborg ådal og tæt forbi landsbyen Støvring uden hensyntagen til matrikelskel. Gårdmændene i Støvring var utilfredse hermed. Deres agre blev skåret midt over, og adgangen til engarealerne øst for byen blev besværliggjort, da det store engelske entrepenørselskab Peto, Brassey & Bett gik igang i efteråret 1867. Støvringgårdmændene var endvidere utilfredse med erstatningernes størrelse, og pengene blev først udbetalt af indenrigsministeriet tre år efter ekspropriationerne.

Kort sagt: Hobro og Ålborgs beliggenhed samt istidslandskabet i Himmerland var årsagen til, at jernbanen blev ført gennem Buderup sogn tæt forbi Støvring. 1867 - 69, mens anlægsarbejdet med jernbanen stod på, var jernbanen ikke ligefrem populær i Støvring.

Udsnit af formindsket matrikelkort over Buderup sogn (Matrikelarkivet). Kortet er fra ca. 1850, men forsynet med rettelser helt frem til ca. 1873. Pilen til højre markerer stationens placering, pilen til venstre landevejskrydset. Mellem de to pile er Jernbanegade anlagt. Syd herfor ses gårdene i Støvring landsby. Omkring stationen og langs Jernbanegade var der marker.

Placeringen af Støvring Station og Jernbanegade:

I maj 1867 blev der bevilget tre landstationer i Himmerland: Hesselholt (Arden), Sverriggaard (Skørping) og Støvring. De to førstnævnte lå langt fra bymæssig bebyggelse, hvorimod Støvring Station blev placeret kun et par hundrede meter fra landsbyen Støvring, en samling gårde langs hovedlandevejen nær det nuværende Grangårdscenter. Et mindretal i den kommission, der udpegede stationernes placering, ønskede i stedet for Støvring station, en station placeret helt oppe ved Bonderup nord for Ellidshøj. Ellidshøj sogneråd ønskede selvfølgelig Støvring station placeret ved Ellidshøj, og andre kræfter var igang med at få Støvring station placeret ved Gammel Skørping. Sogneråd et i Buderup-Gravlev kommune, der bestod af landboerne i Støvring, blandede sig overhovedet ikke i striden. Det gjorde derimod indflydelsesrige kredse vest for Støvring. Proprietær C.P.Hecquet og grosserer B.W.Sass fra henholdsvis Hjedsbækgård og Albæk Hovedgård foreslog i et velformuleret brev til indenrigsministeriet, at stationen skulle placeres ved Støvring. Sassfamilien havde forbindelse til indflydelsesrige kredse i København. Familien ejede det største grossererfirma i hovedstaden, havde nær forbindelse til finansmanden C.F.Tietgen og sad bl.a. i ledelsen af Privatbanken og Nationalbanken. Indenrigsministeriets arkiv (rigsarkivet), som jeg har gennemset (jernbanekommissariatsarkivet), tyder på, at det omtalte brev har gjort indtryk i indenrigsministeriet.

Placeringen af Støvring Station, som blev besluttet i maj 1867, skyldes bl.a. indflydelsesrige kredse i Suldrup-området (Sass og Hecquet). Arealet, som blev udpeget, var nogenlunde fladt og derfor velegnet til et stationsterræn. Endelig blev de tre landstationer placeret med nogenlunde den samme stationsafstand.

På et møde et halvt år efter, den 28/11 1867, hvor repræsentanter fra indenrigsministeriet, Ålborg amtsråd og Buderup-Gravlev sogneråd deltog, blev Jernbanegades linieføring fastlagt: Den korteste linie fra hovedlandevejen (A10) til Støvring Stations hovedbygning. I perioden 1867 - 69 blev gaden anlagt som en adgangsvej til stationen. Først i 1870, året efter stationens åbning, blev Viborglandevejen anlagt, og landevejskrydset opstod.

Mellem Støvring Kro og stationen var der marker. Stationen lå midt på åben mark. Først omkring 10 år efter banens åbning begyndte udstykningerne langs Jernbanegade. I 1880'erne, altså for rundt regnet 100 år siden, blev Støvring Stationsby grundlagt, et fantastisk spændende kapitel i byens historie, men det vil føre for vidt at komme ind herpå.

Kilde: "Støvring Stationsby" v/ Jan Bak Harder (udkommer om kort tid).

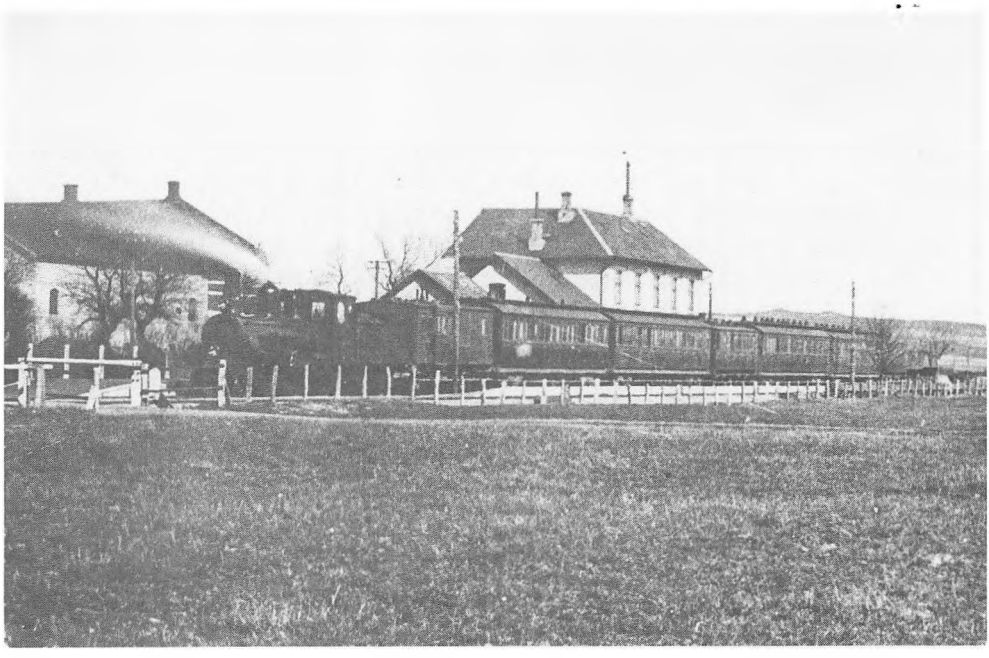

▲ Støvring station 1906. Toget er på vej mod Hobro.

Jernbanearbejdere ved Gl. Skørping tunellen, da den blev bygget i 1920.

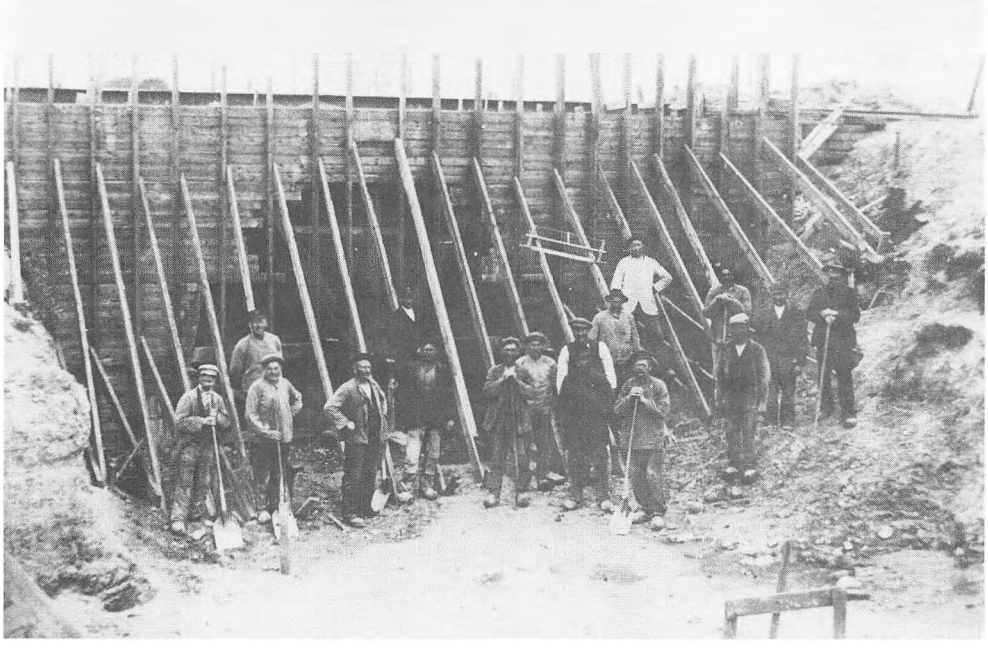

" ET SKIFTE FRA TINGBOGEN "

(v/Hans Gjedsted)

I Lokalhistorisk arkiv findes en næsten komplet samling af tingbøger for Hornum Herred fra 1636 - 1688. Disse klenodier bliver desværre ikke brugt særlig meget af de besøgende, her skal derfor gives et eksempel på een af de utallige anvendelsesmuligheder. Man kunne lave statistikker over skatterestancer i Sønderup, eller fadderskabssager i Gravlev, men da arkivet ofte benyttes af slægtsforskere, vil det være mere relevant at påpege en mulighed for at forøge rækkerne af aner længere tilbage end de ældste kirkebøger i sognet tillader. Dette gælder selvfølgelig ikke for alle, men er man parat til at ofre den nødvendige tid på tingbøgerne, og drage paraleller til de ældste matrikler, præsteindberetninger og skattelister - åbner der sig muligheder for adskillige familier med rødder i Hornum Herred.

Slægtsforskning begrænser sig alt for ofte til store flotte tavler med dåbs-, bryllups- og dødsdage, uden yderligere oplysninger om den enkeltes livsbane. Ikke et ondt ord om disse tavler, men ønsker man kirkebogsnotaterne bekræftet fra andre kilder, kan man måske ad andre kanaler forøge sin viden om slægten. Ønsker man et indblik i forfædrenes økonomiske forhold, deres levevilkår og sociale plads i samfundet er der skrevet adskillige tykke værker, der på fyldestgørende måde behandler problemet generelt. Men er det een bestemt person eller slægt, der ligger til grund for en undersøgelse, er det et mere primært kildemateriale der bør anvendes. Så er det godsernes og de mere offentlige myndigheders arkivalier der bruges som udgangspunkt: brandarkivalier, skattelister, hoveriforordninger o.s.v., men de mest betydningsfulde er og bliver skiftearkivalierne.

Skifter i gods-, herreds- og amtsarkiverne er i forvejen meget benyttet af slægtsforskernes voksende flok, hvorimod de i tingbøgerne indførte skifter ofte bliver overset, hvilket jeg hermed vil forsøge at råde bod på. Netop ved hjælp af tingbøgerne kan en anetavle forøges med op til flere generationer, hvis man er parat til at gå lidt på kompromis

med de trivielle fødsels- og dødsdatoer. Her kan man samtidig finde mange interessante personlige oplysninger som f. eks. var han en god betaler, fæstegårdens tilstand, forholdet til herremanden, kunne vedkommende læse og skrive, børn udenfor ægteskab, var han en værre slagsbroder o.l. Alt ialt er det muligt at danne sig et udmærket billede af datidens befolkning i hele Hornum Herred.

Selvfølgelig er langt fra alle skifter indført i tingbøgerne, men den store dødelighed blandt fødende kvinder førte ofte til både 3 og 4 sæt halvsøskende i et ægteskab, hvor man benyttede sig af herredstinget for at nå frem til en retfærdig deling af dødsboet. Der kan også findes andre deklarationer, i form af testamenter, aftægtskontrakter eller arveforskud - måske havde en svigersøn ved indgåelse af ægteskab fået udbetalt sin kones arv eller arveforskud.

Mange går vel uden om tingbøgerne i den faste overbevisning, at i deres familie har der i hvert fald aldrig været tilløb til kriminelle tendenser? Dette skal ikke kommenteres nærmere, men ikke desto mindre var anklagebænken godt fyldt op hver mandag på Hornum Herredsting. Der er desuden utallige andre muligheder for at få sit navn i tingbogen. Måske findes der forfædre blandt de obligatoriske 8 stokke-, eller domsmænd, eller blandt de af tinget udpegede syns- og vurderingsmænd, der fungerede ved syn af ødelagte kornmarker, hegnssyn, taksering af sår og knubs efter slagsmål, vurdering af forsømmelser ved fæstegårde og lignende. Andre var, som i efterfølgende eksempel, værge for børn og kvinder i skiftesager, kvinder skulle altid møde med værge uanset alder og herkomst. I sidstnævnte tilfælde får man ofte oplyst navn og bopæl på familiemedlemmer man ikke tidligere er stødt på.

Når et skifte blev varslet på tinge, valgte man nogle uvildige vurderingsmænd, alt afhængig af sagens størrelse, men det var som oftest kun 2 eller 3. De foretog en registrering og vurdering af afdødes egendele, gårdens kreaturer, inventar, markens afgrøder, udestående fordringer og evt. gældsposter. Samtidig blev der givet varsel til de pårørende og arveberettige samt kreditorerne. I de ofte ret omfangsrige skifter vrimler det med oplysninger af betydelig større værdi end dåbs- og dødsdage. Er man

heldig at finde en del skifter fra en slægtsgård, af varierende alder, kan en sammenligning tale sit eget sprog om op og nedgangstider for gårdens beboere, her tænkes på inventar, gårdens tilstand, besætningens størrelse o.s.v.

Med hensyn til pålideligheden af tingbøgerne, er denne absolut af højeste klasse, tingskriveren skulle nemlig oplæse sagens akter i parternes påhør, herved kunne såvel sagsøger som anklagede gøre indsigelser, hvis der var uoverensstemmelser i teksten. I så henseende er kirkebøger og folketællingslister af langt ringere pålidelighed - der gives desværre mange eksempler på præsternes glemsomhed og manglende akkuratesse.

———————§———————

For ikke at bevæge os ud på genealogiens overdrev, er der her valgt at belyse et skifte fra 6. sept. 1664, hvori afdøde Michel Sørensen, Guldbæk, fik sine efterladte ejendele og fæstegårdens inventar registreret, vurderet og indført i tingbogen. Dette skifte er ikke valgt p.g.a. stor rigdom eller armod, her er der for det første taget hensyn til den relative korte tidsforskel fra skiftetidspunktet, og frem til sognets ældst bevarede kirkebog. For det andet er skiftet valgt p.g.a. det ret kendte familienavn Bus eller Buus, som de seneste årgange ynder at stave det. Afdøde Michel Sørensen, Guldbæk var nemlig gift med Maren Sørensdatter, født Bus - Hun var datter af Søren Bus (Jensen) i Hæsum, der sammen med en af sønnerne: Jørgen Sørensen, Hæsum er nævnt i skiftet. I dag er navnet Buus meget udbredt i landsdelen, men det er ikke noget nyt, allerede i 1600 tallet nævner tingbøgerne personer af denne slægt i Svenstrup, Ellishøj, Ferslev, Støvring, Hornum og Hæsum. En del af de nulevende Buus'er, har vist nok ikke noget med de øvrige at gøre - de nedstammer nemlig fra en gård i Vesthimmerland ved navn "Bus-gaard".

Tingbogen oplyser at skiftet blev holdt 6. sept. 1664, det må derfor formodes at Michel Sørensen døde ca. en måned tidligere, Såfremt skiftet var indvarslet indenfor de fastsatte 30 dage. Som vurderingsmænd ved dette skifte ses Niels Kras, Molbjerg og Thor Jensen, Estrup. Registreringen og den

efterfølgende deling imellem arvinger og kreditorer fylder 7 tæt beskrevne sider, derfor nævnes kun de vigtigste punkter i skiftet. Foruden 7 heste var der 1 stud, 5 køer, 3 kvier, 4 kalve, 18 får, 12 lam, 21 gæs, 6 svin, samt vogne og almindeligt forekommende landbrugsredskaber. Blandt indboet skal nævnes 3 sølvskeer, 1 sølvkrus, kobber- og malmgryder, egekister og en stor bryggerkedel, hvori afdødes broder Mads Sørensen, Guldbæk, havde en halvpart. Afgrøderne på gårdens marker og i laden blev også takseret, hvorefter boet incl. mandens personlige klæder m.m. blev sat til: -- 329 rdl.

Før gældsposterne gennemgås, bør det nævnes at der bl.a. var 2 stuer på gården, og flere ting tyder på at der var tale om en ret stor gård. Noget andet der fremhæves på flere af punkterne var gårdens tilstand, og ikke mindst redskabernes forfatning. Det hele var i en elendig stand - men her skal Michel Sørensens sygdom og tidlige død nok tages i betragtning.

I skiftet er der ikke nævnt rede penge, og efterfølgende opgørelse over de fremmødte kreditorers krav viser at økonomien ikke var den allerbedste:

Restancer for landgilde, andre skatter og hoveri		27	rdl.
løn til karlen Laurits		5	"
løn til karlen Søren Mikkelsen		3	"
2 års løn til tjenestepigen		8	"
broderen Niels Sørensen,Stubberup	1 td.byg +	6	mark
broderen Mads Sørensen,Guldbæk		80	rdl.
enkens broder,Jørgen Sørensen,Hæsum		10	"
Chr.Vifertsen,Guldbæk (efter retssag)		6	"
Jacob Skolemester, Hornum	2 skp.byg +	1	"
tiende til præsten	1 td.rug,1 td.byg,1 td.havre		
gæld til Torstedlund	8 skp." 8 skp." 8 skp.		"

Dette blev ialt vurderet til en udgift på	152	rdl.
hvilket på papiret gav et overskud på	177	"

Som værge for enken Maren Sørensdatter indsættes hendes nye trolovede og kommende mand Chr. Andersen, Guldbæk, og som værge for børnene Søren og Maren ses Søren Bus, Hæsum (morfaderen) og Niels Sø-

rensen, Stubberup (farbroderen). Sidstnævnte var fæster under Torstedlund på en gård i Stubberup, han var i en lang årrække godsets sagsøger eller sagfører, og var desuden ofte sagsøger for egnens præster og personer fra andre egne af landet.

Ovennævnte gældsposter skulle udredes af boet, men af mangel på kontanter indvilgede kreditorerne i at modtage deres tilgodehavende i naturalier, som f.eks. kreaturer eller korn, hvilket gjorde et slemt indhug i gårdens besætning.

Tjenestepigen blev tilkendt en sort-brun plag (hest), og Jacob Skolemester, Hornum, fik et svin og 1 skp. byg. Chr. Vifertsen, Guldbæk, hvis tilgodehavende var 6 rigsdaler, fik et gammelt øg, 3 svin, 4 skp. rug, og i rede penge 3 mark. Afdødes broder Mads Sørensen, Guldbæk, fik 1 sorthjælmet stud, 1 brun hest, 1 brunplettet øg, og 2 kvier. Tjenestekarlen Laurits fik sin løn udbetalt i rede penge, og den anden karl, Søren Mikkelsen, fik en lille broget kvie og 2 mark.

Børnenes arv ca. 70 rdl. skulle foreløbig blive stående i boet hos deres kommende stedfader Chr. Andersen, og værgerne skulle være dem behjælpelig med at få arven, med renter, udbetalt når de fyldte 12 år. Hver af børnene blev desuden tilkendt sengetøj til en seng hver. Dette omfattede 2 dyner, 1 hoveddyne, et par puder med vår, 1 par hørlærreds lagner og et sengeklæde. Chr. Andersen skulle forsørge børnene til de selv var i stand til at tjene til livets ophold, samt bekoste et mindre bryllup for steddatteren til sin tid, hvortil der måtte inviteres 8 par gæster. Drengen skulle arve alt faderens tøj, hvoraf det bedste var et sæt sort klædestøj, samt en trøje med 18 sølvknapper. (Dette var et krav fra farbroderen Niels Sørensen).

Noget der nok er værd at lægge mærke til er familiesammenholdet. Det kommer bl.a. til udtryk ved at børnenes farbroder, Niels Sørensen, og morbroderen Jørgen Sørensen, ikke kræver deres tilgodehavende udbetalt på lige fod med de øvrige kreditorer. Skal man gætte lidt om årsagen - var det måske Chr. Andersens eneste chance for at få den forsømte og rippede fæstegård på fode igen, efter nedturen under Michel Sørensens sygdomsperiode?

———————§———————

Der kan udledes adskillige andre interessante personalhistoriske oplysninger af skiftet, og der kan tilføjes andre sekvenser fra tingbøgerne om de enkelte personer. Måske kunne man placere gården i ejerlavet Guldbæk, evt. ved hjælp afoplysninger fra Torstedlunds godsarkiv og matriklerne. Men da det kun var formålet at påpege et eksempel fra tingbøgerne, hvortil trådene fra de mere relevante kilder evt. kan knyttes, bliver det for omfattende her at bore dybere i personernes liv og færden.

H.G.

Kilder:

Hornum Herreds Tingbog 1664.
(skiftet indført 17. okt. 1664: fra fol. 119 of.)

EN TUR PÅ TRÆSKO TIL SULDRUP.

I 1886 var den da 13 årige Lars Ræbild sammen med sin Mor Maren på vej fra Stubberup imod Suldrup, hvor de skulle besøge Søren Jensen (Smed). De gik gennem Årestrup op over bakken og forbi Kræmmer Mortens. Lars bemærkede, at de måske skulle købe noget hos kræmmeren, men hans mor svarede, at nu skulle de "jav" at gå, men så måske der blev tid på tilbagevejen.

De gik over Foldager bæk og kom derefter til skelhøjen (Pigens Høj), hvor Rodsted - Suldrup og Foldager mødes. Maren fortalte, at her i denne høj lå en pige begravet, og at hun gik igen om natten. Der lå også tre høje længere henne, og da de nåede dem, kunne de se til Suldrup. Det var et flot syn med lyng på begge sider af vejen, der jo kun bestod af jord og sand med mange hjulspor i. Det havde været hårdt at gå og slæbe på den tunge kurv, hvori der var træsko til Søren og hans familie, og Lars begyndte også at blive sulten. De gik over en anden sandvej, og Maren fortalte, at den kom helt fra Viborg og gik til Ålborg, og her kom da også et par hestekøretøjer, som måske skulle til Støvring eller Hjedsbæk mølle. Maren fortalte, at der også var kro i Hjedsbæk. De fortsatte og kom forbi en stor høj med randsten i siden hele vejen rundt. Den var helt lyngklædt, og de holdt sig på afstand, for der kunne være "noget inden i højen" som Maren sagde. Hun mente den blev kaldt Stenshøj. Nu drejede vejen, så man kunne se mosen, hvor man gravede tørv. Der lå en ejendom ved siden af den samt et par huse. Så fulgte der et flot langt hus, det var skolen, sa' Maren, og ved siden af lå en lille ejendom; overfor lå et hussted, hvor der var høkerforretning. Men endelig - den næste ejendom de kom til var Sørens - målet for deres vandring. Det var ældre stråtækte huse, men i forhold til Larses hjem synede det stort, så han tænkte, at de vist havde mange penge; og sikken et måltid de fik: Hvidkålssuppe med kødben til!

Bagefter gik man en tur. Neden for mod øst var der et stort fladt kær med store vandpytter. Der måtte Lars ikke gå ind, for det var bundløst. Der var forsvundet kreaturer deri, fortalte Søren.

Nabogården mod nord var meget større og ved den var en stor kilde, som gav meget vand. Her boede Kristen Nielsen (Hæsum). Længere mod nord lå et hus-

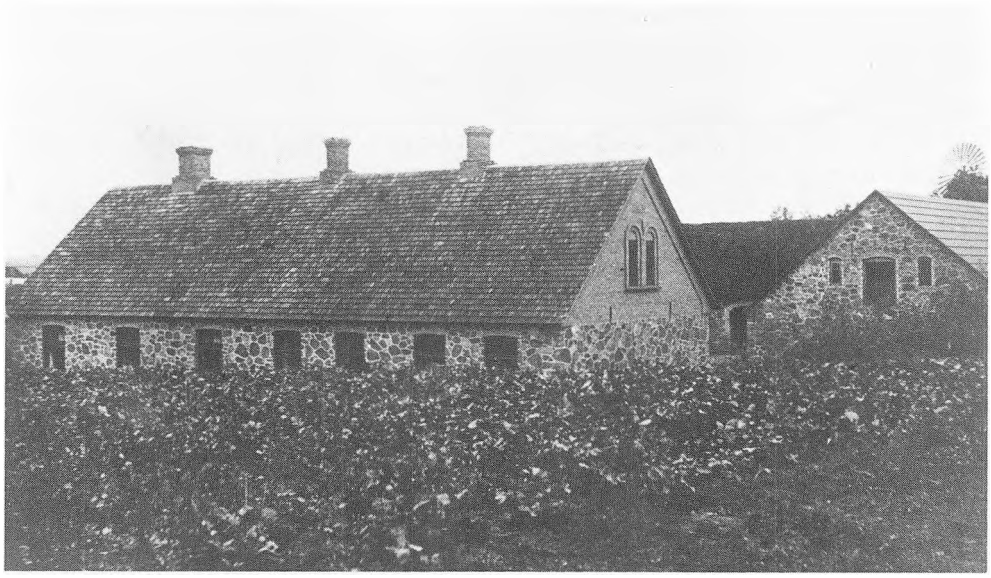

▲ Granitgården tilhørte i 1886 Lars Svendsen. Han var lærer og forretningsfører i brandkassen Himmerland fra dens start til hans død kun 34 år gammel. Lars Svendsen var tillige med til at starte Trængstrup forsamlingshus og mejeri samt brugsen i Suldrup.

sted på skråningen, det var Jens Svendsens. Den næste gård var Lars Svendsens, og den var meget flot bygget. Det var granitsten med hvid fuge om. Så fulgte igen en stor gård, og her var stuehuset også bygget af granitsten. I den boede Niels Mølgård, og lige overfor lå kirken, så derfor blev denne kaldt Kirkensgård.

Den nordligste gård var nok den største. Den lå meget højt og kaldtes Blokgården, og her boede Lars (Kusk) Christensen.

Det sidste de så, var den lille kirke, hvor klokken hang i gavlen med et reb, som ringeren kunne trække i, når han kaldte folk til gudstjeneste. Så gik man hjem til Søren og fik en god kop kaffe, en sidste snak og så stak man fødderne i de spidsnæsede træsko og hankede op i kurven. Den var ikke blevet lettere, for der var kommet nogen gode sager deri, vistnok slagtevarer. Så travede Lars og Maren mod øst forbi højen og imod Stubberup.

P.O.Pedersen

Lars Ræbild blev landsbyspillemand og træskomand senere Jæger. Søren Jensen (Smed) blev den første postmester i Suldrup.

▲ Søren Jensen (Smed)'s hus i Suldrup. Det blev Suldrups første posthus. Det er Søren længst til v.

◀ Suldrup Kirke.

Aalborg Amtsraads

Forhandlinger.

(Udskrift af Forhandlingsprotocollen.)

De nuværende kommuner og deres forgængere - Sogneforstanderskabet, har i mange henseender været underlagt amtsrådet, studerer man amtsrådets forhandlingsprotokoller fra forrige århundrede, kommer man let til denne konklusion, at kommunen overhovedet ikke kunne (eller ville) tage nogen form for beslutning, uden at rådføre sig med amtet.

I det følgende gengives et bredt udsnit af almindeligt forekommende ansøgninger til amtsrådet, fra de tidligere enheder som Støvring storkommune i dag er sammensat af. Skønt der foreligger en tidsforskel på 130 - 150 år, kan proceduren ofte sidestilles med lignende sager fra vor tid.

Selv om det ville være fristende at drage paralleller til vor tids problemer, samt kommentere de enkelte ansøgninger, bør man nok holde sig i skindet - og overlade det til læserne. Derfor er den gamle amtsrådsprotokol kun anvendt som kilde, for at fremdrage brudstykker til områdets lokalhistorie, fra en periode hvor strukturen til den moderne komunalstruktur var i sin spædeste barndom.

§

1848. Sønderup - Suldrup.

Pastor Høst har indsendt liste over de personer af Sønderup - Suldrup sogne, som ej have ydet ham højtidsoffer, og har begæret dets størrelse bestemt. Efter sogneforstanderskabets indstilling besluttede amtsrådet for tiden at bestemme offeret til præsten til 4 skilling pro persona, for hver offerdag af

husmændene i Suldrup sogn, deres koner og hjemmeværende børn (konfirmerede) samt ligeledes for husmændene med koner og konfirmerede børn for Sønderup sogn. Og endelig til 1 mark pro persona hver offerdag af gårdmændene: Niels Poulsen, Trængstrup, Thomas Pedersen, Braulstrup, og deres hustruer, ligesom 6 skilling af hver hjemmeværende konfirmeret barn og tyendet.

1850. Årdestrup.

Et andragende fra Årdestrup pastorats sogneforstanderskab om tilladelse til afholdelse af 2 markeder årligt i Gravlev by. Det ene sidst i april og det andet i juli måned, eller således at samme umiddelbart sættes i forbindelse med for- og efterårsmarkederne i Hobro købstad i slutningen af februar og midt i september.

Amtsrådet fandt ikke anledning til at anbefale det ansøgte.

1851. Gravlev, Sørup og Støvring.

En Skrivelse fra ministeriet for kirke og undervisningsvæsen af 27. marts d. å. hvori amtsrådets ytringer forlanges over et andragende fra skolelærerne Larsen, Gravlev, Andersen, Sørup og Dahl i Støvring om forhøjelse af deres løn.

Efter kommunernes størrelse og beboernes forfatning formente amtsrådet, at det i forslag bragte forøgede bidrag til skolelærernes løn ikke kan falde kommunerne trykkende at udrede.

1853. Veggerby.

Regnskabet for Veggerby sogns kommuneanliggende for året 1852 blev fremlagt. Amtsrådet besluttede at remitere dette regnskab for regnskabsføreren, med pålæg om at omarbejde det, og give særlig conto for de indtægter og udgifter, som vedkommer distriktshestehold, der alene lignes på hartkornet. Ligeledes forsåvidt sognefogden, efter overenskomst med politimesteren føre regnskab med og over udgifterne til jordmodervæsnet. Da der derhos er optaget indtægter i regnskabet som vedkommer fattigvæsnet, deels skolevæsnet - gjøres regnskabsføreren opmærksom på, at disse indtægter henhører ikke under det almindelige kommuneregnskab, og bør udelades af samme. Når regnskabet er omarbejdet og på anordnings-

mæssig måde behandlet, bliver det at stille amtsrådet til eftersyn.

1853. Sønderup.

Et andragende fra slagtermester F.J.Noll - om bevilling til krohold i Sønderup sogn kunne ikke anbefales.

1853. Veggerby

En ansøgning om fritagelse for at omarbejde ovennævnte regnskab blev på det kraftigste afslået - der blev stillet en frist på 6 uger, da man i modsat fald (i.h.t. resolutionen) så måtte gribe til kraftigere midler.

1854. Hjedsbæk.

I anledning af en ansøgning fra ejeren af Hjedsbæk Mølle, Poul Jensen, om tilladelse til sammested at oprette krohold, meddeles det at når supplicanten inden udgangen af september måned 1855, godtgør at have indrettet et sådant lokale med tilhørende rejsestald, som i indstillingen ommeldt, vil den ansøgte bevilling blive ham meddelt. (møde afholdt 21. august.)

▲ Hjedsbæk sidst i 1800'tallet.

Hjedsbæk. Kro.

1854. Budsted.

Et andragende hvori kammerråd prokurator Petersen, anholder om at et af hans søn, proprietair Petersen, Bustedgård til den til regulering af vandløbet fra Nerup sø til Klastrup Mølle fungerende landvæsenskommisær udlånt Copi - matrikuelskort over Bustedgårds ejendomme måtte blive tilvejebragt - eller et andet i stedet derfor.

Kammerråd Petersen anmodes om selv at anskaffe et nyt kort, og sende amtsrådet regningen herfor.

1860. Årdestrup.

To andragender, hvori Søren Ingversen, Årdestrup og Christen Eriksen, Ersted, beklager sig over en foretaget forandring af retningen af vejen imellem Årdestrup og Stubberup.

Den påankede forlægning af vejen, der er foretaget uden forhandlinger med politimesteren og amtsrådet, kunne ikke approberes - og som følge heraf skal den efter regulativet tidligere eksisterende vej bringes i farbar stand. Ligesom det er en selvfølge at de grøfter hvoraf den er spærret foranstaltes tilkastet.

1862. Øster Hornum.

En skrivelse fra bestyrelsen for de fattiges kasse i Øster Hornum sogn om, at renten af det Millingske legat (16 rdl.) der hidtil har været taget til indtægt af kommunen (Fy) - i fremtiden skal tilfalde de fattiges kasse.

1862. Buderup.

Høker Andreas Dahlsens indgivene andragende om bevilling til at sælge - og udskjænke brændevin i hans høkerhandel i Buderup Brohus - kan ikke anbefales.

1867. Gravlev.

Spørgsmålet om at tilvejebringe en ny jordmoderbolig for Buderup, Gravlev og Årdestrup sogne.
Efter hvad der er oplyst, er den nuværende bolig i Gravlev i en så mådelig stand, og desuden så indskrænket, at en ombygning må ansees nødvendig. Og den er tillige beliggende på en meget uheldig plads ved en hulvej, hvor der i snefald ofte er helt umu-

Bustedgården.

ligt at komme til. Så at det vil være i både jordmoderens og distriktets interesse, at den kunne forlægges til et bekvemmere sted.

Ifølge forhandlinger i så henseende imellem herredsfogden og de vedkommende sogneforstanderskaber, ville der nærmest være at vælge imellem at bygge - enten i Gravlev by på en plads der støder op til chausseen (hovedvejen) og den offentlige bivej fra Årdestrup, Ersted og Oplev, eller i Oplev by lige uden for byen ved den samme bivej. Bekostningen ville omtrent være den samme, hvilken af de to byggepladser der end vælges, og afstanden imellem dem er kun en halv fjerding vej. Men efter de oplysninger der forøvrigt forelå, måtte amtsrådet med Buderup/ Gravlev sogneforstanderskab og herredsfogden være af den formening, at byggepladsen i Gravlev ville være at foretrække, og det vedtoges da at bemyndige sogneforstanderskaberne i forening at indkøbe denne plads,.og derefter når tegninger m. v. var indsendt til amtets approbation, at besørge huset opført på bedste og billigste måde.

(Håber jordmoderen fik et godt lille hus - hvem kan oplyse hvor det var? og måske fortælle lidt om jordmødre - de fortjener at blive draget frem i lyset.)

1866. Veggerby.

Og så til sidst en lille anvisning på - hvordan man kommer af med uønskede personer i Veggerby.

Af hornum Herreds Politikasse, var der foreløbig tilstået Veggerby sogn et bidrag på 50 rigsdaler - til bestridelse ved udgifterne ved en - for den almindelige sikkerhed farlig, og for kommunens fattigvæsen bebyrdende persons afsendelse til Amerika.

Amtsrådet indvilgede i at dette beløb kunne udredes af amtets fattigkasse.

Samlet af Hans Gjedsted.

---

o0o0o0o0o0o0o0o0o0o0o0o

Kilde: Aalborg amtsråds forhandlingsprotokol 1845 - 1867.

DE FØRSTE JERNBANEGADE-UDSTYKNINGER.

STATIONSBYENS PIONERER.

v/ Jan Bak Harder

I anledning af foreningens jubilæum bringes her et meget kort uddrag af min bog om Støvring Stationsby. Noter og kildehenvisninger er af praktiske grunde udeladt i det efterfølgende. Andersteds i dette nummer af "Hanen" har jeg gjort rede for bl.a. Jernbanegades placering og dermed årsagen til, at Støvring Stationsby ligger, hvor den ligger. I denne artikel vil jeg beskæftige mig med de første udstykninger langs Jernbanegade og de første pionerer i stationsbyen, d.v.s. byens grundlæggere.

Allerede før jernbanen kom til Støvring i 1869 begyndte enkelte byerhverv at slå sig ned ikke blot i Støvring, men også i Gravlev og Sørup. Sidstnævnte by var den største. Både Sørup og Gravlev havde allerede i begyndelsen af 1860'erne en høkerbutik samt en række håndværksfag.

Støvring fik sin første købmandshandel i 1868, godt et år før jernbanen blev åbnet. Den 38-årige Peter Møgelvang slog sig ned ikke langt fra kroen i en få år gammel landejendom, hvor nu Støvring Hovedbibliotek er beliggende. Året efter lykkedes det købmand Møgelvang at bryde kroens gamle monopol på brændevinshandel, og købmandens omsætning steg. Møgelvang, der selv var fra Viborg, fik ansat en medarbejderstab bestående af en handelslærling, en handelsbetjent, karle og piger. De kom fra: Slesvig, Grenå, Hobro og Nørresundby. De første pionerer omkring 1870 og begyndelsen af 1870'erne var folk langvejs fra, ofte købstadsfolk. I 1870'erne var der tale om få tilflyttere hovedsagelig jernbanefolk, handlende og håndværkere bl.a. en bager.

I 1872 efter kun fire års virke forlod Møgelvang Støvring. Samtidig blev der oprettet et nyt købmandsfirma. Det etablerede sig i det gamle landsbycentrum nær gårdene i Støvring landsby. Købmandshandelen holdt til i nuværende "Barbershop" på Hobrovej for enden af Grangårdsvej. Firmaet, det senere N.P.Andersen & Co., blomstrede og grundlagde senere købmandsgården ved stationen.

De få byerhverv - håndværkere og handlende - som

slog sig ned i Støvring før 1869 og i begyndelsen af 1870'erne bosatte sig langs Hobrovej bl.a. i den gamle bondelandsby mod syd. Støvring Station lå på åben mark for enden af Jernbanegade. Mellem stationen og Støvring Kro ved landevejskrydset var der marker. Først i slutningen af 1873 blev den første Jernbanegade-parcel udstykket, matrikel nummer 8b, et stykke jord helt op ad stationsterrænet på nordsiden af Jernbanegade eller "Stationsvejen", som den oprindelig blev kaldt. Aktieselskabet "Hæsum Sørup Tørve Fabrik" - det første aktieselskab i Støvring - var blevet dannet af købstadsfolk og godsejere, og selskabet opførte i 1873 en tørvefabrik på 8b. Tørvene blev hentet i Sørup Mose og ad Hæsumvejen og Jernbanegade ført ned til fabrikken, forarbejdet og med jernbane transporteret videre til Ålborg.

Første halvdel af 1870'erne var netop højkonjunktur for industrien i Danmark, og mange aktieselskaber blev oprettet. Tørvefabrikken i Støvring blev også oprettet og leverede brændsel til Ålborgfabrikkernes dampmaskiner og til opvarmning af købstadsboliger. Fra midten af 1870'erne var industrien præget af nedgangskonjuktur, fabrikker lukkede, og efterspørgselen på brændsel faldt. Dette kombineret med konkurrencen fra den meget store Råkildegård Tørvefabrik ved Annerup i Ellidshøj sogn medførte, at Støvring-fabrikken måtte likvidere i 1876 kort efter at have fået udbetalt et lån på 30.000 kr. fra Handelsbanken i København.

Efter tørvefabrikkens indbo at dømme var det en meget stor fabrik som krakkede ved Støvring Station. Få år efter blev bygningerne, hovedsagelig træbygninger, nedbrudt og alle spor af tørvefabrikken fjernet. 8b lå ubebygget hen til langt ind i 1900-tallet. I dag er et par villaer opført på stedet og Enghavevej anlagt på den første Jernbanegade-udstykning.

1877, året efter tørvefabrikkens likvidation, blev den anden og i 1870'erne foreløbig sidste parcel i Jernbanegade udstykket. Ved siden af tørvefabriksparcellen blev nuværende Jernbanegade 33 opført, også kaldet "Det skæve Hus". Da tørvefabrikken ikke eksisterer mere, er Jernbanegade 33 i dag stationsbyens ældste hus, 106 år gammel.

I modsætning til 1870'erne oplevede Støvring li-

gesom mange andre stationsbyer et byggeboom i 1880-erne. Især i 1880'ernes første halvdel skød små lave stationsbyhuse op langs Jernbanegade. Føromtalte N.P.Andersen & Co. opførte i 1880 en lav købmandsgård over for stationen nærmere bestemt på Jernbanegades sydside. Købmandsgården blev den første udstykning på denne side af gaden. Mange småhandlende og håndværkere fulgte efter, således at det meste af Jernbanegades østlige del, d.v.s. strækningen fra stationen til Tjørne Allé, var bebygget ved udgangen af 1880'erne.

◀ Det ældste billede fra Støvring Stationsby, som viser Jernbanegades østlige del ca. 1895 - 1898. Med undtagelse af stationen og det tredie hus fra højre er alle bygningerne fra 1880'erne.

Der kom altså først rigtig gang i stationsbydannelsen for omkring 100 år siden. 1880'ernes tilflyttere, stationsbyens grundlæggere, kom hovedsagelig fra landdistrikterne i Aalborg amt i modsætning til de første få pionerer i 1870'erne, som var købstadsfolk langvejs fra. Sørup, der hidtil havde været den største by i Buderup sogn, blev i 1880'erne overhalet af Støvring. Befolkningstilvæksten i Sørup

var lille i forhold til tilvæksten i Støvring, og Gravlev nærmest stagnerede. I 1880'erne og 90'erne sank antallet af håndværkere og handlende i Sørup og Gravlev. Aktiviteten inden for handel og håndværk blev mere og mere koncentreret ved Støvring Station. Regnskaber fra tre Støvringfirmaer, som gik konkurs i 1880'erne viser, at Støvring allerede for 100 år siden var godt på vej til at have et opland svarende til den nuværende storkommune. Med stationsbydannelsen i 1880'erne blev grunden også lagt til kommune- og egnscenteret Støvring.

Denne artikel har kun i meget korte træk beskæftiget sig med de første år af Støvring Stationsbys spændende historie. Mere kunne nævnes, og udviklingen efter 1890 og frem til i dag er lige så spændende. Jeg håber, hvis økonomien lillader det, at min bog om Støvring Stationsbys historie udkommer, så interesserede kan fordybe sig endnu mere i byens historie.

Jernbanegade 1901 - 02 set fra landevejskrydset med Brugsen i forgrunden (nuv. Isenkram) opført 1897 - 98. Købmandsgården og stationen i billedets baggrund blev ombygget henholdsvis 1898 og 1901 - 02 til toetagers bygninger, de første i Støvring. Ud for de to mennesker blev kroen genopført 1904.

De største Forretninger i Støvring.

N Chr Jensen, Bager Tlf 8

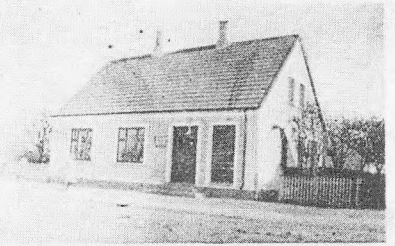

I Christensen. Skotøjsforretning
Tlf 40

I M Thomsen, Barberstue

Chr. Wadur, Købmand Tlf. 5

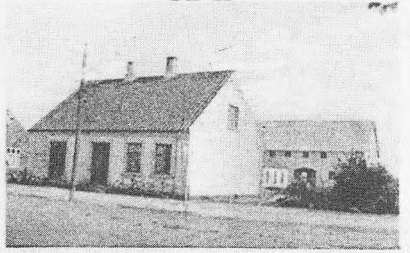

Motor- Smede- og Maskinf - Cykle-udsalg, G Chr Gregersen Tlf 11

Rudolf Christensen, Malerforretning
Tlf 43

Bødker C Christensen

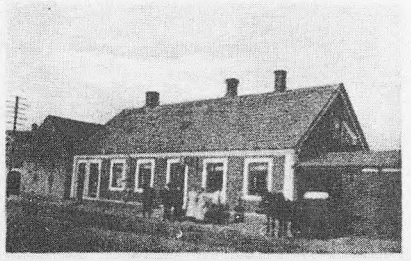

M. Pedersen, Skræder-forretning

J. Johansen, Skræderi og Herreekvipering.

STINE HAGEN I OPLEV.

Søren Peter Lyngberg var sognefoged i Oplev fra 1964 til embedet blev ophævet. Det er hans erindringer om Stine Hagen og sønnen Jens Hagen, der danner grundlag for følgende beretning.

———— § ————

Stine Hagen var datter af Jens Hagen fra Trøjborg og hans 10 år ældre hustru Ane fra Ellidshøj. Hun blev født sidst i 1850erne. Stines mor døde i 1887 og hendes far døde i 1910. Selv om Stine aldrig blev gift, fik hun alligevel en datter og senere den 9. juni 1879 en søn. Begge børnene blev født i det hus i Oplev, der skulle blive Stines hjem i mangfoldige år. Stines datter flyttede som voksen til København, hvor hun blev boende. Hun besøgte aldrig sin mor i Oplev, men kom først til hjemegnen, da hun skulle hente arven efter sin mor. Sønnen Jens Hagen blev derimod boende hos sin mor hele sit liv. Hverken Stines søn eller datter blev nogensinde gift.

Stine og Jens Hagen boede i et stråtækt hus på matr. nr. lg i Oplev. Det er huset hvor nu Karlo og Marie Jensen bor. Huset var ret stort efter den tids forhold. Det rummede køkken, bryggers, 2 stuer og en stor forgang, hvor Jens havde sat en dør i ud til haven. Forgangen var sikkert oprindelig husets soveværelse. Ved stuehuset var der et ret stort tørvehus. Da der jo ikke var noget soveværelse, sov Jens på en sofa i nystuen (den ses på fotoet af Jens og Stine). Stine sov selv på en halmseng i dagligstuen, hvorunder hun opbevarede sine aldrig tomme småkagedåser.

Stine var nok noget pessimistisk af natur, men altid gæstfri, og hun var glad og taknemmelig, når de blev noget givet. Idet Stine var meget nøjsom og sparsommelig, levede mor og søn meget spartansk - ja, næsten på sultegrænsen, selv om de egentlig ikke var særlig fattige. Udenfor havde de en stor køkkenhave, hvorfra grøntsager og kartofler udgjorde en stor del af deres kost.

Stine og Jens Hagen i "nystuen".

Matrikelkort
over Oplev by

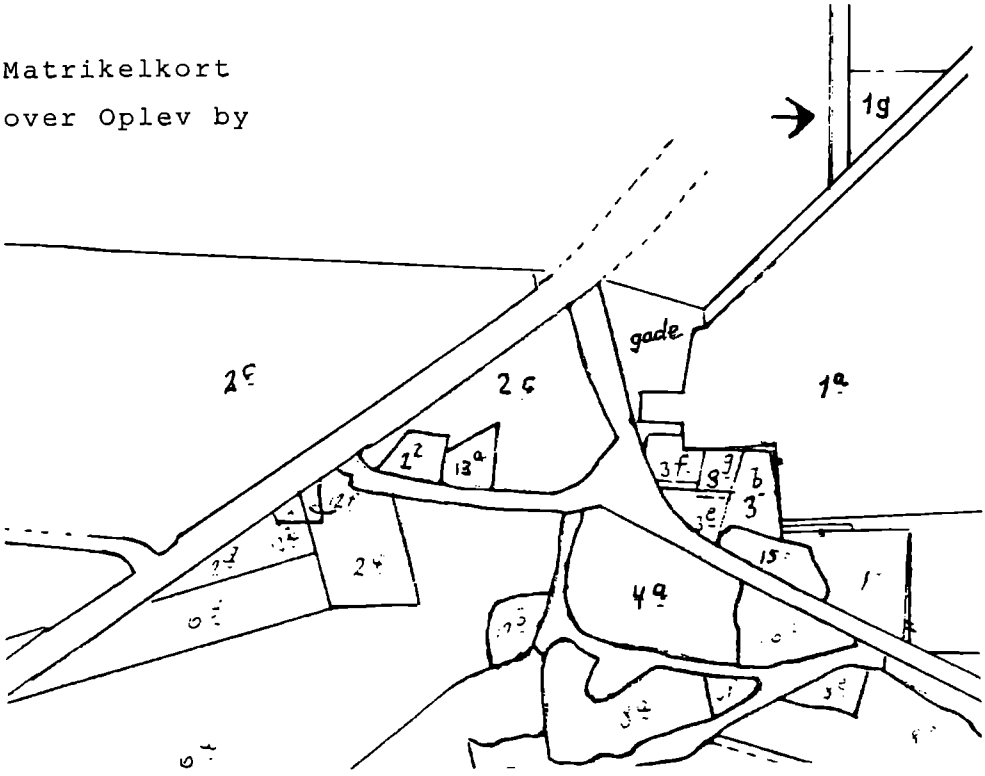

Når Oplevfolkene klippede får, sendte de en sæk uld til Stine. Så kartede og spandt hun, og af garnet strikkede hun strømper til folk. Nogle af strømperne var allerede bestilt, før hun gik i gang med at strikke dem. Andre gange kom folk og købte strømper, hun havde liggende færdigstrikkede i dagligstuen. Hun arbejdede flittigt og hurtigt med strikkepindene, og hun drømte ikke om, at gå nogen steder hen uden sin kurv med garnnøglet på armen og gang i strikkepindene. Hun syntes jo alligevel, hun kunne nå nogle omgange på strikketøjet, når hun var på vej f. eks. til Bustedgården, og så ville hun da ikke gå og spilde tiden.

Jens Hagen var kurvemager og skomager. Han havde sit værksted i forgangen og sine materialer i tørvehuset. Kurvene fremstillede han mest af hasselskud, som han skar i krattet. Det var godt og stærkt materiale, og så kostede det jo ikke noget! De fleste andre kurvemagere skar enebær eller brugte spanskrør, som imidlertid måtte købes. Til alle de større kurve (kartoffelkurve, tørvekurve o.s.v.) brugte Jens Hagen ståltråd som fletgrund, hvilket gjorde kurvene yderst solide. Dette og så dét at

Jens var en meget dygtig kurvefletter, der lavede smukt arbejde, gjorde at han var kendt viden om og havde en stor fast kundekreds. Kartoffelkurvene havde et kartoffelsold i bunden, og når han lavede dem, måtte han starte med at lave huller i et jernbånd, der skulle danne ringen i bunden af kurven. Så trak han ståltråd gennem hullerne, så det både dannede sold i bunden og fletgrund for siderne. I starten lavede han hullerne med en don, men dette var et hårdt og tidkrævende arbejde. Derfor købte Jens en maskine, der kunne lave hullerne. Denne store investering bekymrede Stine Hagen meget, skønt Jens havde været så forsigtig, kun at fortælle hende, at maskinen havde kostet en brøkdel af den virkelige pris. Tørvekurvene havde ingen jernring, men blev flettet med hasselskud til bunden også. Når det var sommer, stod døren ud til haven altid åben, så Jens kunne nyde fuglesangen og den friske luft, og så han kunne følge med i lidt af hvad der skete omkring ham, samtidig med at han arbejdede. Da telefonselskabet skiftede jerntråden ud med kobbertråd, købte Jens en del af det billigt og brugte det til sine kurve.

Alle Oplevfolkene købte deres kurve hos Jens, og når der var gæster på de omkringliggende gårde, hændte det ofte, at gæsterne lige skulle en tur over til Stine og Jens Hagen. Så købte de kurve med hjem og i ny og næ også nogle par af Stines strikkede strømper. Jens tog f. eks. 3½ kr. for en hasselkurv til kartofler og 5 kr. for én ligesådan i spanskrør(materialet hertil måtte jo købes.)

Når Jens havde kurve nok, bandt han en 4 stykker for på cyklen og lige så mange bagpå. Så kørte han omkring og solgte sine kurve. Disse ture var ofte lange. Ikke sjældent nåede han til Gravlev og helt til Fløe.

Foruden at være kurvemager var Jens også skomager. Især forsålede og hælflikkede han folks sko. Det blev gjort med solidt kærnelæder, som han købte i Ålborg og selv skar ud. Først blev det lagt i blød i vand et stykke tid, og derefter blev det banket ud over en rund kampesten med en hammer med stor slagflade. Hvis det var et par finere sko eller snørestøvler, blev sålerne syet på. Hvis ikke blev de fæstet på med små træpløkke. Disse var firkantede af tykkelse som en tændstik og ca. 1 cm.

lange. Når de var banket i, blev resten raspet af med en fil. Folk kunne godt regne med, at den forsåling holdt skoens tid ud.

Dengang var det en selvfølge, at folk hjalp hinanden i Oplev. Som så mange andre fik Jens og Stine en steg eller lignende, når der blev slagtet på nabogårdene. Ligeledes gav dem der bagte i stor ovn altid brød, når det var bagedag. Hjælp til at holde den store køkkenhave kunne Stine og Jens også nemt få. Da de ingen dyr havde selv, måtte de have mælk fra Kratgården. Skønt Stine var nøjsom og sparsommelig, insisterede hun på at betale for mælken - hun ville ikke skylde nogen noget! I mange år gav hun 5 øre for en pot sødmælk og 2 øre for en pot kærne- eller skummetmælk.

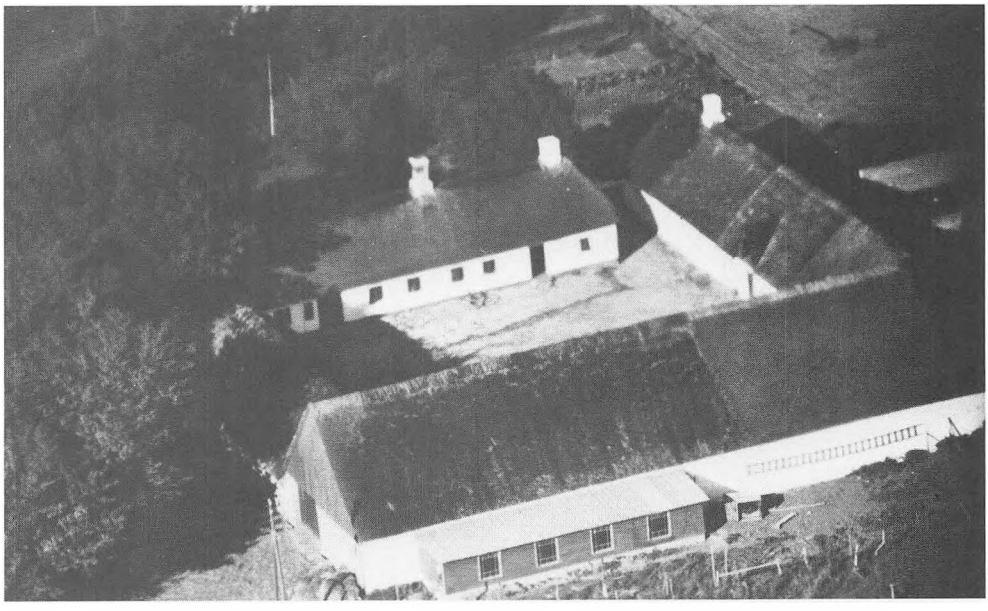

▲ Kratgården i Oplev

Både børn og voksne fra egnen kom ofte hos Stine. Hun fandt straks saftevand frem til børnene og kaffe til de voksne, og så fik de tvebakker eller lignende at spise til. Opdækningen var nøjsom, og egentlig selskabelighed havde Stine og Jens aldrig, men gæstfrihed skortede det aldrig på.

Stine havde meget ondt af sig selv. Ofte lå hun længere tid i sengen, og hun mente altid, det var

Jens Hagen fletter en kartoffelkurv.

meget alvorligt. Hun regnede hele sit liv med, at hendes dage snart var talte. Når hun lå i sengen fik hun ofte varm mad bragt fra de omkringliggende gårde. Idet Stine nødig ville gå glip af Søren P. Lyngbergs første fødselsdag, bad hun Sørens mor, om at holde sønnens ½ års fødselsdag. Stine troede ikke, hun ville leve, til Søren blev 1 år. Så slemt stod det dog ikke til med Stine.

Søren husker, at når der blev for meget spektakel i Stines sengehalm, blev der sendt bud til Kratgården. Så skulle Søren komme med katten, som blev sat ind under sengen. Stine rystede op i halmen, og katten strøg omkring mellem småkagedåserne og tog de mus, der dryssede nedenud af sengen. Engang nåede katten at snuppe hele 3 mus, men de fleste pilede ud til alle sider.

I 1934 begyndte Stine, at sætte penge ind på en bankbog til en konfirmationsgave til Søren og senere også til hans bror Hans E. Lyngberg. En konfirmationsgave skulle knægtene nemlig have, selv om Stine ikke mente, at komme til at leve så længe. Hun satte 40 - 50 øre ind ad gangen, og da det alligevel så ud til, at hun ville overleve konfirmationerne, bad hun i 1939 Sørens far om at få renter skrevet på i bøgerne, og hun sendte penge med til at forhøje beløbene til 15 kr pr. bog. Efter datidens forhold var dette en meget stor gave.

Det blev imidlertid Jens Hagen, som ikke kom til konfirmation. I 1936 fik han lungebetændelse og kom på Ålborg sygehus, men underernæret som han var, klarede han ikke sygdommen, og døde 19. december 1936. Han var da 57 år gammel.

På sine gamle dage flyttede Stine til alderdomshjemmet i Gistrup, og da hjemmet i Støvring blev bygget, flyttede hun hertil. Her boede hun, til hun døde engang i 50erne. Stine Hagen blev 97 år. Hun ligger begravet sammen med sine forældre Jens og Ane Hagen og sin søn Jens Hagen på Gravlev kirkegård, men der blev ikke ofret nogen gravsten på Stine.

Erna

§

Forordning

om

Jord-Fællesskabets Ophævelse,

med flere Foranstaltninger

til Landvæsenets Forbedring udi Danmark.

Christiansborg Slot den 23de April 1781.

Hvad kommer det os ved? Har det noget at gøre med lokalhistorie? Svaret må blive et absolut stort JA. Denne landbrugsreform har uden sidestykke ændret det danske landskab, flyttet rundt på gårde og veje, givet anledning til store splittelser, men samtidig har den lagt grunden for et godt og rentabelt land-

brug. At en del landmænd i dag er på vej tilbage til en tilstand, hvor de næsten er fæstebønder hos kreditforeningerne, er en anden sag.

Hvorledes fungerede dette jordfællesskab, som man ved hjælp af denne lov ville til livs? Og hvad ville man sætte i stedet? Dette lader sig næppe forklare på få sider, men ved hjælp af et par enkeltheder i lovens forhistorie, kan de værste ulemper belyses. Uden at forenkle sagen, kan man roligt nævne, at hele systemet var opbygget omkring en bestemmelse i Danske Lov fra 1683. (DL 3 - 13 - 13)

> Bonden må ej indgrave eller indlukke nogen ager, eng eller jordlod - uden herremandens viden, og alle bymændenes samtykke. Ej heller aflukke folkevej eller fæsti, hvor denne har været i hævd.

Ved en af de mange revisioner af Danske Lov, blev ordet bymænd erstattet af ordet lodsejere, men gjorde egentlig ikke nogen større forskel. Hvad denne lov betød i praksis er simpelthen uoverskueligt. Uanset om man ejede eller blot fæstede et stykke jord, måtte man ikke opsætte nogen form for hegn eller dige til at beskytte afgrøderne mod markens kreaturer. At indhente tilladelse hos samtlige lodsejere og bymændene, var næsten på forhånd dømt til at mislykkes. Forestiller man sig Støvring i begyndelsen af 1700 årene, med 4 forskellige lodsejere og 1 selvejer, der helst hver for sig ville købe hele byen, har man egentlig svaret. De 4 lodsejere var: Buderupholm, der ejede 6 gårde og 6 huse, Restrup 1 gård, Råkilde 2 husmandssteder, og de resterende gårde og husmandssteder tilhørte Kronen. Det er ret indlysende at chancen for at få lov til at opsætte hegn i Støvring var meget lille. De få hegn der eksisterede i jordfællesskabets tid, var derfor sat om hele markafsnit, hvori samtlige gårde i byen havde hver sin strimmel jord.

Et eksempel på jordfællesskabet og de medfølgende problemer ved dyrkningen af de lange, men til gengæld smalle agre gives bedst ved hjælp af følgende kort fra før udskiftningen. Af mangel på denne type kort i lokalarkivet, er der vist et kort fra 1768 over et ejerlav på Sjælland.

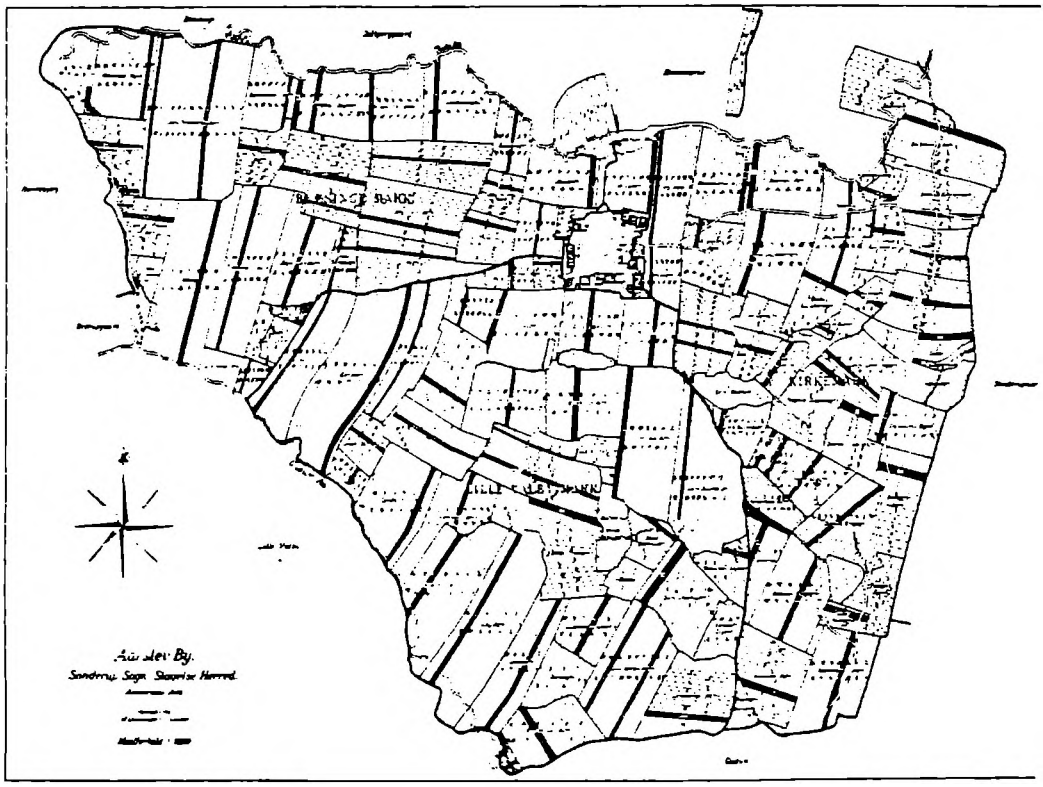

De sorte kraftigt optrukne agre tilhører een bestemt gård, tæller man efter havde den stakkels mand 108 lodder at holde styr på. Heraf gives et tydeligt eksempel på, at hver enkelt blev tildelt jord i såvel fede som magre marker, for at opnå en retfærdig deling af bymarkerne, såvel som enge, heder og mosearealer.

Men jorden skulle dyrkes, og heri lå bestemt den største og mest besværlige del af fællesskabet. Uanset et ejerlavs størrelse havde landsbyen et bye- eller grandestævne, hvis leder var grandefogden. Her samledes man som regel om søndagen efter kirketid, og planlagde den kommende uges markarbejde. Dette samarbejde var en tvingende nødvendighed, ingen kunne begynde pløjning og tilsåning samt det efterfølgende høstarbejde, hvis ikke de øvrige startede samtidig. Markerne var ofte 100 - 200 favne i længden, men så til gengæld kun 3 - 4 favne i bredden, hvis ikke man høstede samtidig, ville man ikke kunne undgå at ødelægge naboens korn. Skulle marken efter endt høst udlægges til græsning, altså ligge brak,

brugte man på bystævnet betegnelsen: at jorden skulle opgive ævred. Denne taleform kendes stadig, omend i en noget anden betydning.

Når bymændene var fæstere under forskellige herregårde, kunne det let medføre store vanskeligheder at opnå enighed på bystævnet, hoveri efter forskellige mønstrekunne forsinke bondens eget markarbejde. Herremændene kunne som regel med dags varsel kræve at bonden mødte på herregården, men det fører for vidt her at opremse alle ulemperne. Et for eftertiden interessant område af fællesdriften er de mange stednavne, som bymarkerne nødvendigvis måtte have, for at man kunne orientere sig. At de for hovedpartens vedkommende er gået tabt er beklageligt - tænk engang hvis parcelhuskvartererne rundt om Støvring havde bibeholdt navne som: Slyngpøtterne, Stines Blokke, Faldstubrenden, Milepælsager, Risløerne, Skanderborgblokken, Stenbroks Bløder, Fælhøj, Kringelskifterne, Wegers enge o.s.v. Alt ialt giver ophævelsen af jordfællesskabet i Støvring 1804, 63 herlige marknavne, som nu næsten ikke kan spores eller lokaliceres mere. Selvfølgelig er det mere praktisk for kommunen at lave bærkvarterer og fuglekvarterer, men at give en gade det navn den igennem flere hundrede år har været benævnt blandt egnens beboere er nok for nostalgisk, i en tidsalder hvor alt bare skal være så forfærdeligt praktisk og indlysende.

Efter denne alt for sporadiske gennemgang af bare de mest iøjnefaldende ulemper ved jordfællesskabet, skal der nævnes lidt om bestræbelserne for, og årsagen til, at man ønskede det ophævet. Der blev ganske simpelt produceret for lidt i dansk landbrug, midt i 1700 årene var udbyttet kun på 4 - 5 fold på landsbasis. Fremsynede mænd begyndte derfor allerede 1758 at pusle med tanken om at ophæve fællesskabet. Her skal det dog straks gøres klart, at det bestemt ikke var et krav fra bønderne, mange var imod ideen, og kunne i første omgang ikke få øje på fordelene ved at få sine jorder samlet. Det var mænd som Moltke, Bernstorff, Colbjørnsen m. fl. der havde økonomiske interesser i at forøge produktionen hos deres fæstebønder, og gik faktisk i spidsen med forsøg på deres egne godser. Andre modarbejdede disse såkaldte bondereformer, bl. a. Guldberg der ønskede stavnsbåndet bevaret, og fremkom engang

med følgende udtalelse:"Bondens åg kan ikke afkastes, uden at Danmark vil bæve i sine grundvolde". Men loven blev gennemført og fulgt op af andre, og alt i alt skete der mere for fæstebonden i slutningen af 1700 årene, end han næsten selv kunne nå at omstille sig til.

Når mange af en landsbys' beboere ikke var stemt for tanken om overgang til enkeltdrift - og for manges vedkommende en tvungen udflytning af deres fæstegård til en plads langt ude på bymarken, var det måske ikke så underligt? I mange generationer havde de boet dør om dør, og været tvunget ind i et samarbejde fælles med de øvrige i ejerlavet eller landsbyen. Bystævnet mistede sin betydning, den enkelte kunne nu frit drive sin fæstejord, og Stavnsbåndet blev ophævet 7 år efter omtalte lovreform, det er forståeligt at der næsten skulle et generationsskifte til, før bonden kunne omstille sig til den nye tilværelse. Skønt mange efterhånden kunne betale sig fra hoveriet, skulle der endnu gå næsten 3/4 århundrede før størsteparten af de danske bønder slap fri for denne byrde.

Udskiftningen i Støvring 1804 - 05.

Udskiftningen på landsbasis foregik over en årrække, for Støvrings vedkommende blev det først påbegyndt 1804. Indbyggertallet var da på godt 120 personer, fordelt på 27 husstande. Der var 14 gårdmænd, resten var husmænd måske med et håndværk som bierhverv, foruden skoleholderen var der smeden, bødkeren og en snedker, samt husmanden "Christen Kromand". Parcelhusområder har næsten ødelagt sporene efter udskiftningen, allerede Jernbanens anlæggelse 1869 gjorde sit til at udslette sporene, her hentydes til de gamle digeføringer, markveje m.m. I områder som Sørup, Hjeds, Veggerby m. fl. er det betydeligt lettere at følge de gamle udskiftningsplaner, som de ihærdige landmålere med deres lange målekæder skabte for næsten 200 år siden. Betegnelsen ihærdig gælder dog ikke for dem alle, opmålinger i mose- og fugtige engarealer blev til tider udført som skrivebordsarbejde. Hvis man ved nattetide hører en ringlen i disse områder, er det en landmåler med sin kæde, der plaget af dårlig samvittighed har rejst sig af sin grav, og forsøger at indhente

det forsømte.

I Støvring ejerlav blev såvel opmålingsarbejdet, udlægsberegningerne og forhandlingen med fæstebønderne foretaget af Captain og Landinspektør O. Munk, Nibe. De vigtigste møder og orienteringer blev holdt på Buderupholm 24. sept 1804 og 16. februar 1805 i overværelse af områdets største lodsejer, Cancelirådinde fru Ida Bjørn, (født Lassen) Siden matrikuleringen 1688 havde Buderupholms skiftende ejere udvidet godsets jorder, og ejede bogstavelig talt hele byen, bortset fra Støvring Vandmølle (ejer Møller Jens Holm) samt enken efter Christen Kromand, der var en velhavende dame, som havde kunnet købe sig et mindre husmandssted med jord. Men husmænd var ikke noget man regnede med i Støvring, til de tidligere nævnte 2 møder var kun indkaldt de 14 fæstegårdmænd og skoleholder Niels Jacobsen, for der skulle da være een som kunne læse og skrive.

Opmålingsarbejdet og bonitets- og fordelingsberegningerne var et stort og omfattende arbejde, der fylder 33 folieark. Samtlige agre er benævnt ved deres oprindelige navn. Enge, kær og moser samt hedearealerne blev ligeledes registreret. Ikke nok med det, men selv husmændenes haver, vejarealer samt Mølledam og gadekær er angivet i beregningerne. Mølledammen var f. eks. på 54.350 kvadrat alen, og Dodensigdammet der lå mellem Dodensiggård og det nuværende Jernbanegade var på 3000 kvadrat alen.

Hele ejerlavet omfattede 1877 td. land jord, men da kun de dyrkede arealer indgik i hartkornsberegningerne, blev dette skattegrundlag lavet ud fra 802 tdr. land jord. Byens samlede hartkorn var på udskiftningstidspunktet 56 tønder, 2 skæpper, ½ album, hvilket blev fordelt på følgende måde. De 14 gårde blev sat ens i hartkorn, nemlig 3 tdr. og 6 skæpper, og de resterende 3 tdr. og 6 skæpper blev delt imellem husmændene, hvoraf flere var husmænd uden jord. I egne med meget skov blev disse sat i hartkorn efter "Svinsolden". Til een tønde hartkorn svarede et areal der kunne føde 30 svin. Og var der tale om store engarealer brugte man at sætte hartkornet efter et bestemt antal hølæs, afhængig af græssets beskaffenhed. Da man skulle opdele engjorden ved udskiftningen ville bønderne helst beholde den gamle inddeling, for en del af engen havde ud-

Buderupholm

mærket hø, men vejforholdene var så elendige at høet næsten skulle bæres i land. Andre enge var for tørre og egnede sig bedre til græsning. Fru Ida Bjørn ville at bønderne skulle have deres enge samlet, som det var hele tanken bag udskiftningen, men da bønderne ikke havde noget imod de lange smalle strimler, blev dette system delvis bibeholdt med kun få ændringer.

Der var mange måder at lave en udskiftning på, og det var såvel gårdenes placering som landskabet der var medbestemmende. Nogen byer fik en såkaldt stjerneudskiftning, andre en redekamudskiftning, og for Støvrings vedkommende var det nærmest en kombination, hvor udflytterne fik en slags blokudskiftning. Der findes udskiftninger hvor ingen flyttede ud, men i Støvring måtte man nedrive 4 af gårdene og 5 husmandssteder for at finde en akceptabel løsning. Der blev egentlig udflyttet 5 gårde, men kun de 4 fik navne som endnu er bevaret. Det var Dalgård, Katvad, Kærgården og Porsborggården. Sidstnævnte fik vist nok først sit navn da der senere kom en ny fæster ved navn Anders Porsborg, den første var Laurits Vittrup. Kroen fik sin nuværende placering, den havde tidligere ligget, hvor nu købmanden "Super-Gunner" har sin forretning. De tre øvrige husmænd der blev udflyttet fik parceller langs Hjordalsvej.

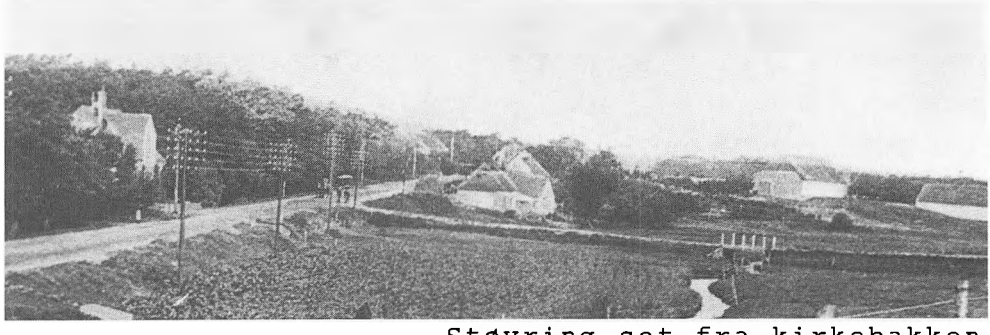

Støvring set fra kirkebakken.

Dodensiggård var ikke udflyttergård, men den har altid ligget noget uden for bykerne, signaturen på de ældste kort fra området, samt jordbøger fra 1618 tyder lidt på, at den tidligere har haft en anden status - uafhængig af det øvrige samfund, måske har det været en af de større ryttergårde. Udlægsberegningen for denne ses i kopi:

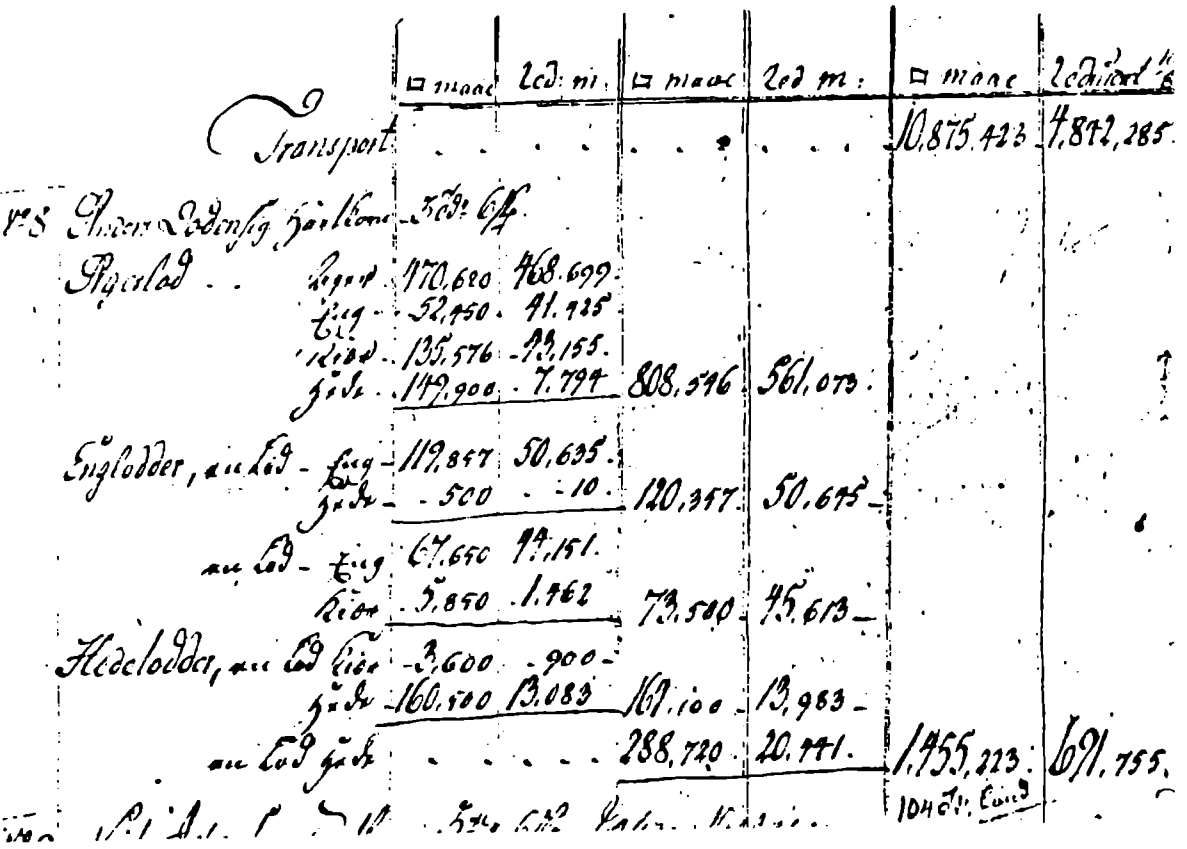

Beregningerne for Anders Dodensig (Jensen), hvoraf de forskellige kategorier af jord er angivet og boniteret, viser at gården var på godt 104 tdr. land jord, hvoraf ca. 50 tdr. land var dyrket. På udskiftningstidspunktet havde han kun haft gården i fæste et lille årstid, han havde overtaget den efter moderen d. 28.-12.-1803.

I Støvring havde udskiftningen ikke nogen større indflydelse på vejnettet. Vejen til Juelstrup præstegård, der tidligere udgik fra bykernen (ved Højskolen) blev ført længere mod nord op over heden, og udmundede i Hæsumvejen ca. 100 meter vest for Støvring Kro. De fælles faciliteter såsom sandgraven ved Mølledammen forblev uforandret, og lergraven (i nærheden af gl. Viborgvej) blev tillagt ekstra jord fra "Strømblokkene". Der blev afsat 4 skp. land til mergel- og kridtgrav i "Langbak", på det sted der kaldtes "Vanførdal", hvortil der skulle

Støvring vandmølle.

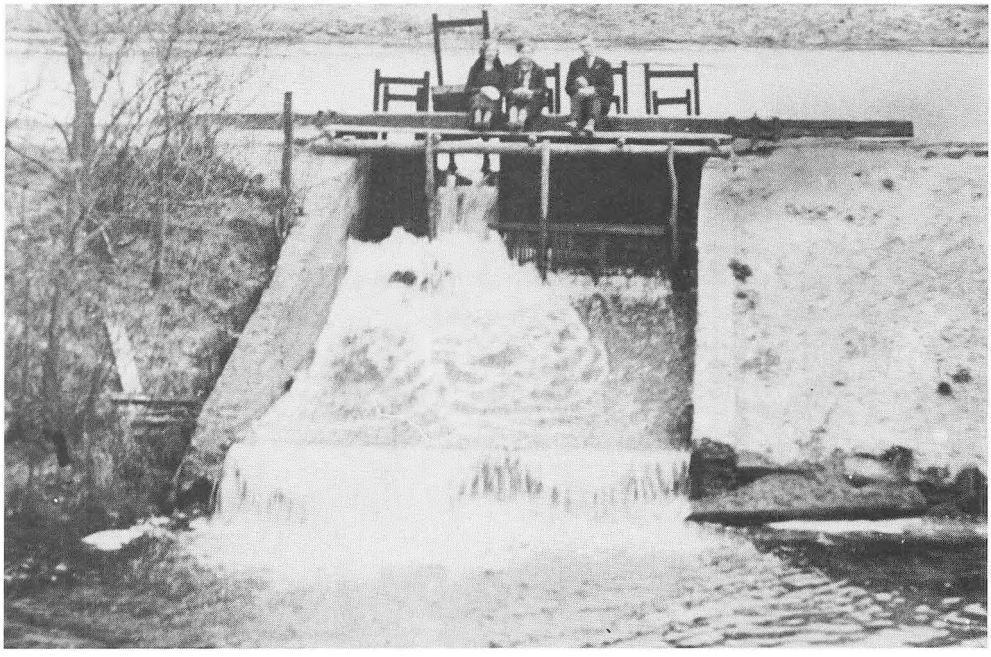

anlægges en ny vej.

Konklusion:

En indgående bedømmelse af udskiftningens resultater, bør man afholde sig fra på dette plan. Men der blev med de Slesvig - Holstenske kobbelbrug som forbillede skabt en kraftig omstrukturering af dansk landbrug. Husmændenes jordproblem blev ikke løst, man kunne ikke uden videre afskaffe daglejere og den arbejderklasse, som husmændene udgjorde. Den økonomiske side af sagen blev klaret delvis med statsstøtte til nybygninger for udflytterne, denne blev givet til såvel selvejere som fæstere. Desuden blev der givet lånemuligheder, og ved udflytning af en gård skortede det ikke på hjælp fra naboerne, hvilket måske var sammenholdet i bystævnet, som gjorde sig gældende i forbindelse med opløsningen af samme. Den samlede fæsteafgift for en landsby måtte ikke ændres i forbindelse med udskiftningen, men blev ændret for den enkelte i. h. t. de nye taksationer. Adgangen til skovene blev stærkt reduceret, til gengæld blev hedearealerne delvis givet fri og måtte i stor udstrækning opbrydes, og inddrages til dyrkede arealer, men der gik endnu en del år før bønderne kunne magte dette. På øerne blev der overalt lavet stendiger, jordvolde, levende hegn eller grøfter, i Jylland kunne man derimod selv mange år senere se kreaturerne græsse frit over hele områdets afhøstede marker uanset tilhørsforhold.

Som nævnt i indledningen, var de mange udflytninger med til at ændre Danmarkskortet. De få gårde der tidligere havde deres jorder samlet, og lå langt afsides i forhold til landsbyerne, var ofte selvejergårde. Ejerne kunne rangere mellem lavadelen, og skabelsen af den egentlige adel var i mange tilfælde foregået på samme måde.

Ser vi bort fra mekaniske fremskridt, politiske anskuelser, - og det ikke imponerende udbytte, fristes man til at sammenligne visse østlandes kollektive landbrug, med den i Danmark forlængst afskaffede fællesdrift.

Hans Gjedsted

Kildemateriale:

Matrikuleringen 1688

Chr.Vs Danske Lov 3 - 13 - 13.

Udskiftningsarkivalier, Buderupholm Godsarkiv

Folketællingen Buderup sogn 1801

Jordbøger 1618 Aalborg Amt.

Buderupholm Godsarkiv, fæsteprotokol

Særhæfte 1981 "Landinspektøren"

NB. I forbindelse med jubilæumsudstillingen i Støvring Brugsforening er der opslået 63 stednavne på agre, enge, moser og heder i Støvring ejerlav. Skulle nogen kende eller endnu bedre, måske kunne udpege bare enkelte af disse, vil det være en stor hjælp for den videre udforskning af området. På forhånd tak.

ET RUGLIGNINGSVERS.

I en aflevering vi for nylig har fået, var der et vers skrevet af husmand Anton S. Nielsen, Hvingelhat i Albæk. Verset blev skrevet i 1916 og sendt til kommunen i håb om, at få skatten eftergivet, eller i det mindste at få restance med betalingen. Verset lyder således:

Den Ligning Rug som her jeg fik
kan rent umulig holde stik.
Min Stilling er desværre saa
om Efteraaret jeg sælge maa
og strømmer Vand i Laden ind
jeg skovler med bedrøvet Sind.
Sligt Korn jeg ikke byder fal.
Saa vaad det er dog males skal.
Dog Held trods alt en Trøst det var
jeg fire sultne Grise har.
Kun Tønder tre jed saaede sidst.
De fire er Normalen vist.
En skæppe Rug om ugen gaard
til Brød, Seks Tønder knap forslaar
skal regne med jeg hver en Bid
saa køber vi den halve tid.

Ved Rugligningen til Sønderup
Suldrup kommune Vinteren 1916 fra
A.S.Nielsen Albæk. 19/2.

På næste side ses Anton S. Nielsens håndskrevne vers.

Den Ligning Rug som her jeg fik
kan rent umulig holde stik
Min Stilling er desværre saa
om Efteraaret jeg sælge maa
og strømmer Dands i Laden ind
jeg skovler med bedrøvet Sind
Sligt Korn jeg ikke bjøder fal
Saa vaad det er dag males skal
Dog Held trods alt en Trøst det var
jeg fire sultne Grise har
kun Tønder tre jeg saaede sidst
De fire er Normalen vist
En skæppe Rug om ugen gaard
til Brød, Seks Tønder knap forslaar
skal regne med jeg hver en Bid
saa kober vi den halve tid

Ved Rugligningen til Sønderup
Suldrøje Kommune Vinteren 1916. fra
A. S. Nielsen. Albæk. 19/2.

STORKOMMUNEN STØVRINGS OPSTAEN
1803 - 1970

v/ Jan Bak Harder

Formålet med denne artikel er at undersøge, hvordan Støvring kommune opstod, og hvorfor den geografisk ser ud, som den gør.

Sognekommunernes opståen:

Landkommunerne begyndte at tage form i løbet af 1800-tallet. Fra 1803 skulle sognets beboere betale penge til en fælles fattigkasse, og efter 1814 blev landboerne også pålignet skoleskat. Fattigkassen og skoleskatten, som blev betalt fortrinsvis af folk med formue eller jord, d.v.s. i første række gårdmænd og lokale godsejere, blev i første halvdel af 1800-tallet administreret af hver sin styrelse. Først i 1841 opstod sognekommunerne, og fattig- og skoleväsenet blev samlet under en overordnet ledelse, de senere sogneråd. Men den nuværende storkommunes socialforvaltning og skoleforvaltning har altså rødder tilbage til begyndelsen af 1800-tallet, for socialforvaltningens vedkommende helt tilbage til 1803. Ledelsen af fattigväsenet i Aarestrup - Buderup - Gravlev foretog som en af sine første handlinger en indretning af loftet på Støvring skole (nu "Kosangas" på Hobrovej). Loftet skulle bruges til opmagasinering af korn til de fattige. (Se det fotokopierede regnskab herfra på næste side.)
En tredie lokal byrde var vedligeholdelsen af veje og broer. I første halvdel af 1800-tallet og før blev vedligeholdelsesarbejdet udført af sognets beboere. Først efter oprettelsen af sognekommuner i 1841 blev det mere og mere almindeligt at udlicitere arbejdet og i stedet dække de dermed forbundne udgifter over kommunekassen.

I 1841 blev sogneforstanderskaberne, de senere sognekommuner, oprettet. De fire sognekommuner: Veggerby, Sønderup-Suldrup, Øster Hornum og Aarestrup så dagens lys. Aarestrup var den største kommune og omfattede foruden Aarestrup sogn også Buderup sogn (med Støvring og Sørup) og Gravlev sogn. Årsagen

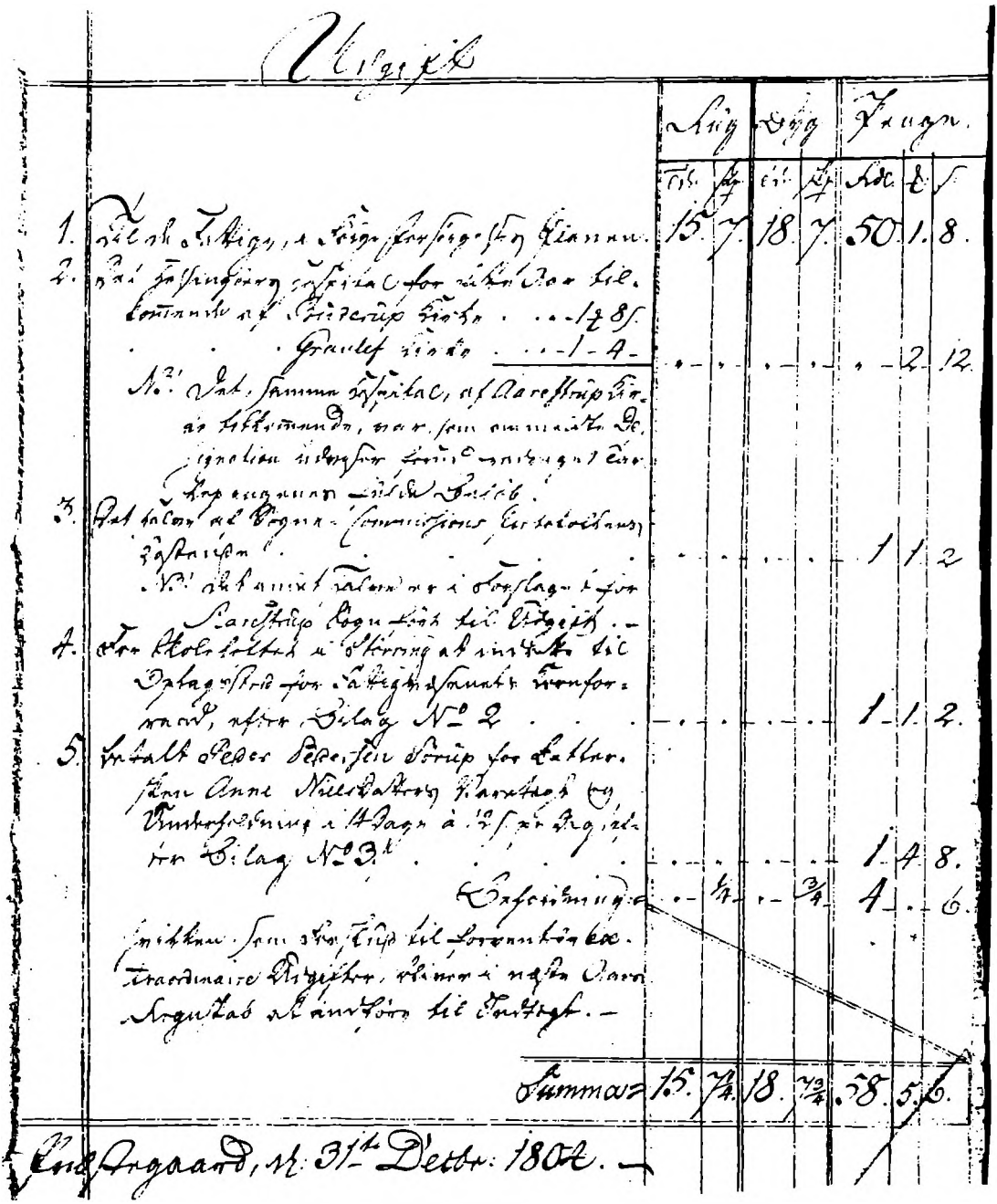

↑ Et af Støvring kommunes ældste dokumenter: 1804 regnskabet fra fattigkommisionen i Aarestrup - Buderup - Gravlev sogne. Årsregnskabet fylder kun en side og oplyser i punkt 4, at Støvring skoles loft (nu "Kosangas" på Hobrovej) i 1804 blev indrettet til oplagsplads for fattigvæsenets kornforråd.

til, at den kommunale inddeling i 1841 blev, som den blev, var den kirkelige inddeling i pastorater. Pastoraternes grænser blev også sognekommunernes, grænser med rødder helt tilbage til middelalderen.

Sogneforstanderskabet, de nye sognekommuners ledelse, kom til at bestå af sognepræsten, lodsejere med mere end 32 tønder hartkorn samt 4 - 9 personer valgt af mænd med mere end 1 tdr. htk. De blev sat til at træffe beslutninger i vej-, skole- og fattigsager, og forhandlingsprotokollerne fra sogneforstanderskaberne er fyldt med disse sager. Protokollerne opbevares i dag i kommunekontorets kæder ved Hobrovej i Støvring.

Sogneforstanderskabet i en af de største sognekommuner i Himmerland, nemlig Aarestrup, blev bl.a. ledet af en Niels Krabsen. Møderne blev ofte holdt i Gravlev skole. I 1864 søgte man indenrigsministeriet om at måtte blive opdelt i tre selvstændige sognekommuner: Aarestrup, Buderup (Støvring - Sørup) og Gravlev. Ministeriet afviste ansøgningen med den begrundelse, at de tre kommuner ville blive for små, men man ville godtage en opdeling i to: Aarestrup og Buderup - Gravlev. Kommuneadskillelsen trådte i kraft pr. 1/1 1866. Kommunearkivet med sager helt tilbage til 1803 skulle overtages af den største sognekommune, Buderup - Gravlev. Derimod blev kommunekassen delt, og der blev gjort status over fattiglemmer: 9 i Aarestrup, 11 i Buderup og 20 i Gravlev. Antallet af fattiglemmer i Buderup - Gravlev kommune var efter kommunedelingen i 1866 forholdsvis stort, og udgifterne tilsvarende store.

Året efter, i 1867, blev sogneforstanderskaberne i landkommunerne erstattet af sogneråd, og bl.a. præstens indflydelse i kommunale anliggender blev mindsket. Samtidig blev fattigskatten, skoleskatten og pligten til at deltage i vedligeholdelsen af kommunevejene samlet i én afgift: Kommuneskatten, som sognerådet herefter opkrævede. Kommuneskatten blev ligesom tidligere fattig- og skoleskatten fortrinsvis opkrævet hos familier med formue og jord, d.v.s. gårdmændene. Sognerådsmøderne i eksempelvis Buderup - Gravlev blev afholdt hos de skiftende sognerådsformænd bl.a. hos godsejer-forpagter Vallentin på Buderupholm og Christian Christensen i Støvring Vandmølle (over for BP-tanken i Støvring) eller på skolerne.

Gravlev skole før 1889.

Efterhånden voksede den kommunale administration, arbejdsopgaverne og servicen ligeså. I 1895 vedtog man i Buderup - Gravlev ifølge forhandlingsprotokollen "at anskaffe til opbevaring af kommunens dokumenter og regnskaber et brand- og dirkefrit skab". Tre år efter vedtog man at yde hjælp til sognerådsformandens arbejde, kr. 217,20. Først efter 2. verdenskrig opførte man i flere tempi kommunekontoret ved Hobrovej på et areal, hvor der omkring 1900 endnu lå en smededam. Kommunekontoret blev i 1970 overtaget af storkommunen.

Støvring som hovedby:

Jernbanen kom til Støvring i 1869, men det var først efter 1880, at stationsbyhuse begyndte at skyde op langs Jernbanegade. Sørup havde hidtil været den største by i Buderup - Gravlev sognekommune, men blev overhalet af Støvring efterhånden som stationsbyhuse skød op vest for stationen. De mange tilflyttere, som kom til den spirende stationsby, var "dårlige" skatteydere, da skatten helt op til 1903 blev fastsat efter formue og tdr. htk. Stationsbybeboerne havde som regel kun en lille formue og kun lidt jord og betalte derfor næsten ingen kommuneskat. M.h.t. socialudgifter betød stationdbydannelsen ingen forøgede udgifter for Buderup - Gravlev kommune før 1900. Omkring århundredskiftet var ca. 87% af beboerne i Støvring stationsby tilflyttere, og de var forsørgelsesberettiget i deres oprindelseskommune. M.h.t. skoleudgifter mærkede gårdmændene i Buderup - Gravlev sogneråd derimod, at Støvring stationsby voksede. Det blev nødvendigt i 1880 erne at nedlægge den stråtækte skole (nuværende "Kosangas" på Hobrovej) ved den gamle Støvring landsby. En større med to lærere blev anlagt, hvor nu Bavnebakkeskolen ligger, d.v.s. nær det sted, hvor stationsbyhuse skød op, (Jernbanegade).

Først fra 1903 fik Buderup - Gravlev kommune væsentlige indtægter fra stationsbybeboerne. Skattereformen dette år betød, at hartkornsskatten og tienden blev afløst af ejendomsskyld, formue- og indkomstskat. Derved kom gårdmændene, der hidtil havde betalt de fleste skatter, til at slippe billigere, og byboerne blev beskattet tilsvarende hårdere. Men skattereformen betød også, at byboerne fik større indflydelse på kommunevalgene efter 1903. Manufak-

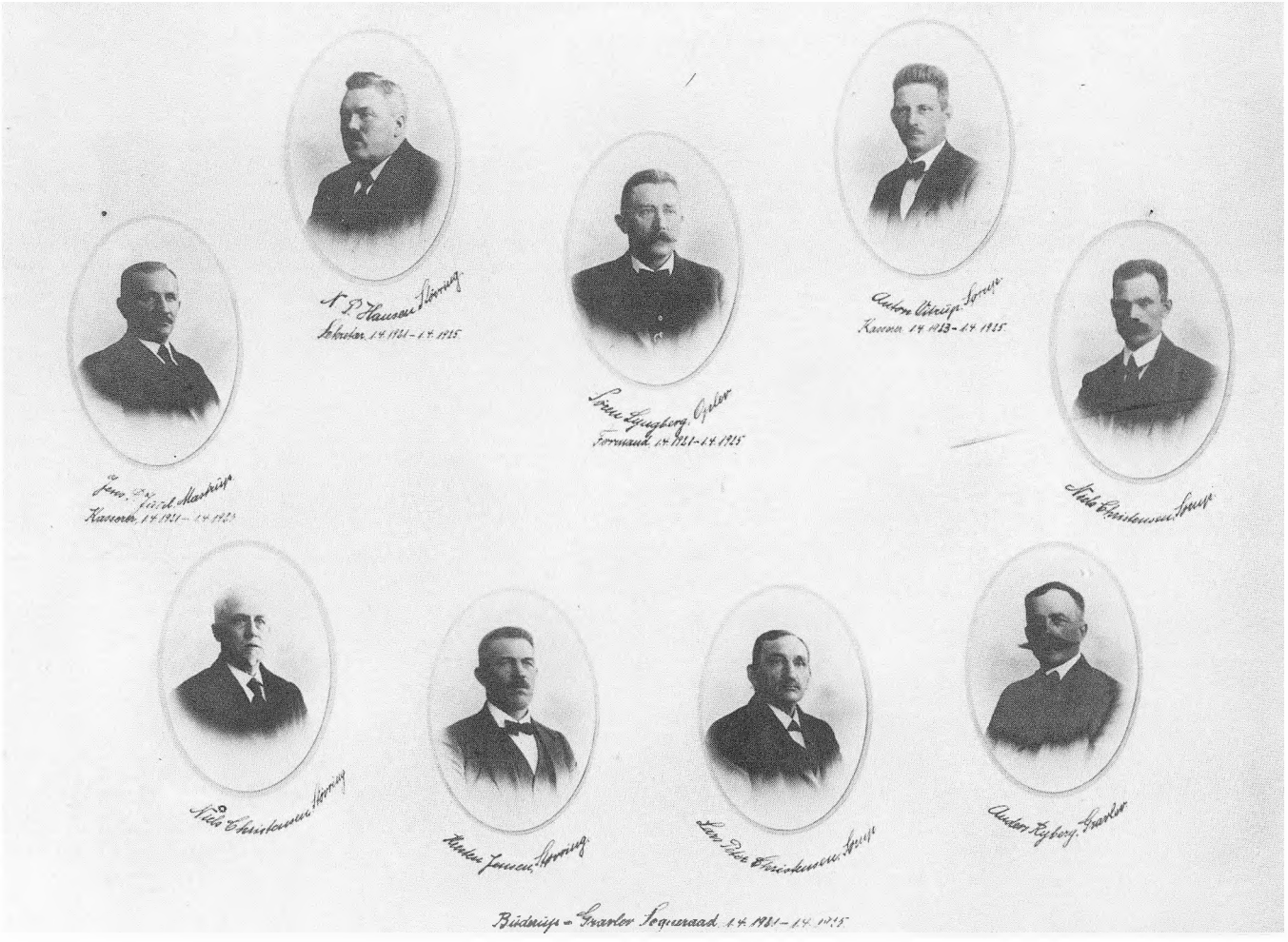
N. P. Hansen Störring
Sekretär 1.4.1921 – 1.4.1925
Anton Vitrup Sørup
Kasserer 1.4.1923 – 1.4.1925
Jens P. Jacob Mastrup
Kasserer 1.4.1921 – 1.4.1923
Sören Lyngberg Opler
Formand 1.4.1921 – 1.4.1925
Niels Christensen Sørup
Niels Christensen Störring
Kuten Jensen Störring
Lars Peter Christensen Sørup
Anton Ryberg Gravlev
Büdrup – Gravlev Sogneraad 1.4.1921 – 1.4.1925

turhandler Mads Madsen fra Jernbanegade 23 (nuværende "Dixie"), blev den første bybo indvalgt i Buderup - gravlev sogneråd. Partiopdelingen ved kommunevalgene kendte man endnu ikke, og han opstillede derfor ikke for noget parti, men han var medlem af socialdemokratiet. Sognerådet valgte ham ret hurtigt til kasserer og i 1909 endog til sognerådsformand.

Først i 1909 med den kommunale valgreform, som indførte lige valgret for alle indbefattet kvinder og tyende, fik handlende, håndværkere, husmænd og arbejdsmænd indflydelse i forhold til antallet af personer. I 1920'erne, måske lidt før, lykkedes det socialdemokratiet at indvælge et medlem i sognerådet i Buderup - Gravlev. Næsten samtidig fik Borger- og Håndværkerforeningen i Støvring også et medlem i sognerådet, men 7 ud af 9 sognerådsmedlemmer var venstremænd. Byboernes indflydelse var derfor begrænset.

Kredse i Borger- og Håndværkerforeningen i Støvring følte sig i mellemkrigstiden underrepræsenteret i sognerådet og støttede vistnok et forslag om at dele Buderup - Gravlev i to kommuner: Buderup og Gravlev. Byboerne, der næsten alle boede i Buderup sogn, ville få meget stor indflydelse på sammensætningen af et sogneråd, der kun skulle dække Buderup. Borger- og Håndværkerforeningen, der repræsenterede en stor del af byerhvervene i Støvring, kæmpede ofte en hård kamp med gårdmændene i sognerådet. I 1920'erne kæmpede foreningen for forbedringer i stationsbyen: Kloakering, brolægning, opsætning af gadeskilte, vejforbedringer m.v. Sognerådet sad til tider meget hårdt på pengekassen og var f.eks. meget tilbageholdende med kloakering i Jernbanegade i 20'erne.

Samtidig med at Borgerforeningen i Støvring fik gennemført mange af sine mærkesager i 1920'erne og 30'erne, og Støvring dermed mere og mere kom til at ligne en rigtig by, fortsatte byen med at vokse. Mange andre stationsbyer stagnerede i mellemkrigstiden bl.a. som følge af privatbilismen. Støvring lå imidlertid ved to landeveje, og byvæksten fortsatte, hvorved Støvring fik form som en korsby. Det var dog først fra slutningen af 1950'erne, at Støvring oplevede det store byggeboom, hvor parcelhuse skød op. Fra 1960 til 70 voksede Støvrings indbyggertal

med 75%, og byen fremstod i slutningen af 1960'erne, hvor man diskuterede kommunalreform, som en by med ca. 2400 indbyggere.

Kommunalreformen 1970:

I slutningen af 1960'erne diskuterede man dannelsen af storkommunerne. Debatten var ofte meget følelsesladet, og bølgerne kunne gå højt. I maj 1968 forelå en skitse over storkommuner i Nordjylland. Skitsen foreslog bl.a. en sammenslutning af de fire gamle sognekommuner: Veggerby, Sønderup - Suldrup, Aarestrup og Buderup - Gravlev. - Øster Hornum kommune forhandlede med to andre sognekommuner: Ellidshøj - Svenstrup og Ferslev - Dall - Volsted med henblik på en fusion med Svenstrup by som Centrum. Disse forhandlinger blev torpederet af Folketingets kommunalreformkommision, der med en folketingsbeslutning i ryggen meddelte Øster Hornum og de to andre kommuner, at de alle tre skulle afstå de nordlige områder til Ålborg storkommune. Mod syd blev Ellidshøj- og Øster Hornum-områderne derimod stillet frit.

En vejledende afstemning blandt vælgerne i Ellidshøj juni 1969 faldt overraskende ud til fordel for en tilslutning af Ellidshøj til Stor-Ålborg. Ellidshøj - Svenstrup sognekommune fulgte Ferslev - Dall - Volsted, de gik udelt ind i Ålborg storkommune. Ellidshøj-området havde flere ventet ville tilslutte sig Støvring storkommune, hvorved denne storkommune var blevet en geografisk mere afrundet enhed. Måske skyldes Ellidshøjs valg, at de fire sognekommuner Veggerby, Sønderup - Suldrup, Aarestrup og Buderup - Gravlev ikke kunne blive enige om storkommunens centrum. Både Sørup og Hjedsbæk var på tale. Var Støvring by blevet udpeget på et tidligere tidspunkt, havde Ellidshøj måske søgt fælleskab mod syd. I stedet var Ellidshøj med til at gøre Ålborg storkommune større, end man fra planlæggernes (staten og amtet) side oprindelig havde tænkt sig.

Sognerådet i Øster Hornum, hvor Peter Kvist var formand, valgte at gå andre veje. Ganske vist var man tvunget til at afstå Godthåb-området til Ålborg, men Øster Hornum-delen valgte sognerådet at tilslutte Støvring storkommune. Den 11. juni blev dette meddelt statens kommunalreformkommision.

Først efter sognerådet fra Øster Hornum indgik i forhandlingerne med de fire andre sogneråd, som

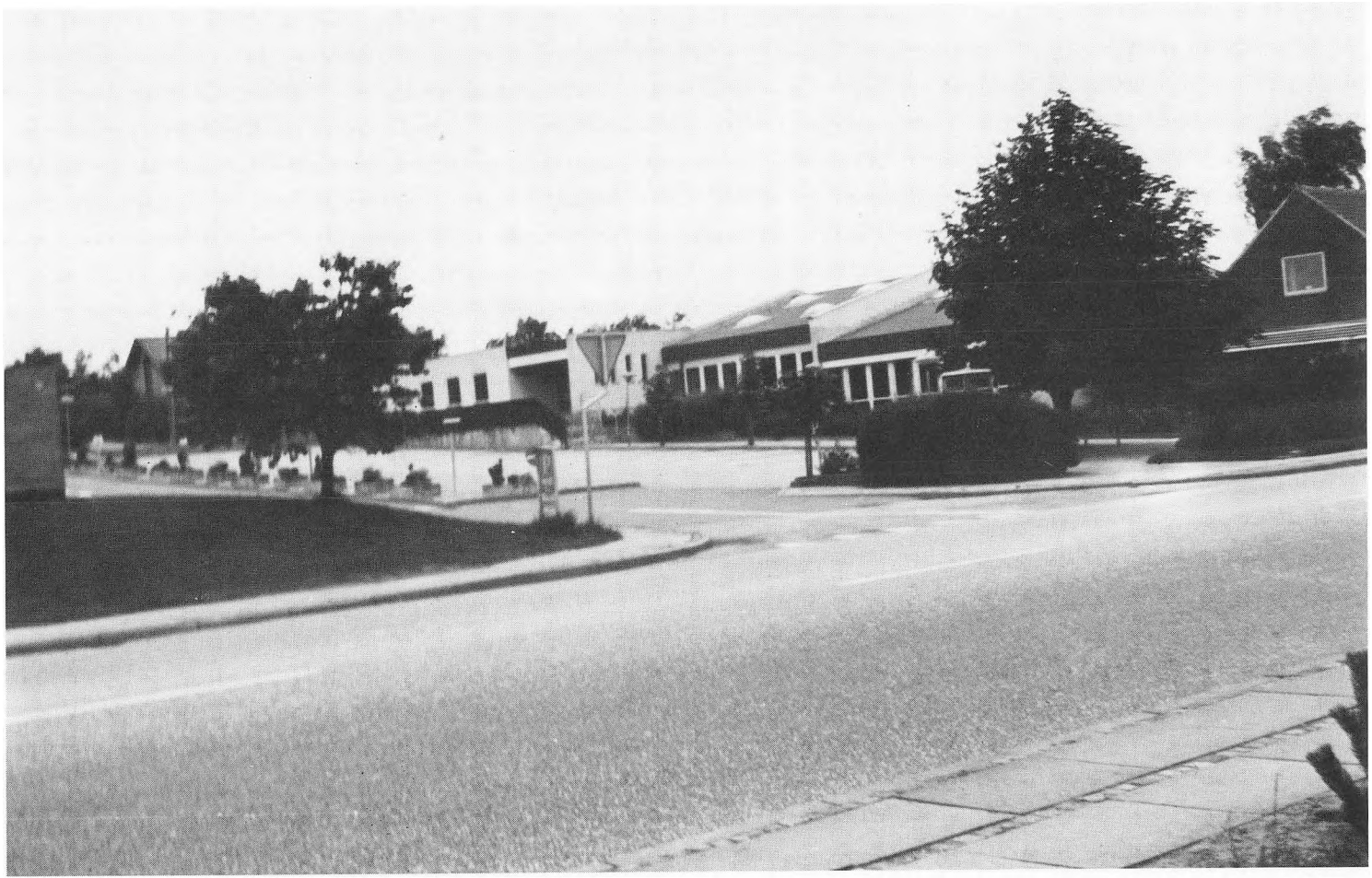

Det nuværende kommunekontor set fra Hobrovej.

skulle danne Støvring storkommune, blev storkommunens administrative administrative center udpeget. Øster Hornum pegede på Støvring by, hvilket var afgørende. Storkommunen overtog den 1. april 1970 den nedlagte sognekommune Buderup - Gravlevs kommunekontor ved Hobrovej i Støvring.

Kommunenavnet var selvfølgelig også genstand for debat. "Hjedsbæk" blev bl.a. foreslået, men i sommeren 1969 opererede man fra officiel side med navnet "Sønderup - Støvring". Indenrigsministeriet afviste imidlertid dette dobbeltnavn, af "Støvring kommune" blev som bekendt navnet, opkaldt efter den største by i kommunen.

Konklusion:

Støvring by - oprindelig en lille landsby mindre end eksempelvis Sørup - begyndte for ca. 100 år siden at vokse. Efterhånden blev det en stor by, en stationsby, der p.g.a. sin størrelse blev udpeget til administrativt centrum for storkommunen og tillige gav kommunen navn.

Den kommunale administration kan spores tilbage til 1800-tallet, for fattigvæsenets vedkommende endog helt tilbage til 1803. De gamle sogneråd inddelte deres opgaver i fattig-, skole- og vejvæsen. På kommunekontoret i Støvring gør man i dag ligeså, ved at opdele administrationen i socialforvaltningen, skole- og kulturforvaltningen samt teknisk forvaltning.

Grænserne for den nuværende storkommune blev fastlagt i juni 1969. De fire: Veggerby, Sønderup - Suldrup, Aarestrup og Buderup - Gravlev indgik i deres helhed i storkommunen. Øster Hornum indgik kun med den sydlige del. Støvring kommunes grænser er med undtagelse af grænsen til Godthåb-området de gamle sognekommuners grænser, d.v.s. grænser med rødder i den kirkelige inddeling i sogne og pastorater. Støvring kommunes grænser er med andre ord næsten alle fra middelalderen. Kun dele af nordgrænsen er ny, fra 1969-70.

Kort sagt: Støvring kommune fra 1. april 1970 har kun fungeret i en kort årrække, men kommunens historie går langt tilbage i tiden. Eller sagt på en anden måde: For at forstå nutiden er det nødvendigt at søge tilbage til fortiden.

Kilder:

1) Forhandlingsprotokoller fra sognekommunerne. Opbevares på kommunekontoret i Støvring.
2) Aalborg Amtsrådsforhandlinger 1845 - 1906 (trykt).
3) Aalborg Stiftstidende 1969.
4) Interview med borgmester Peter Kvist, 1983.
5) Støvring Stationsby v/ Jan Bak Harder (endnu ikke udkommet).

NORDJYLLANDS BOGTRYKKERI. AALBOR